

Од Срема
до победе

У ЗАВРШНИМ ОПЕРАЦИЈАМА

До 22. марта 1945. године бригада се налазила на положају у Шиду, а тог дана је добила смјену и упутила се у село Кузмин, на краћи одмор и припрему. Одмор у Кузмину био је само предах од исцрпљујућих борби и он је искоришћен за врло нитеизивну обуку, поуну јединице и довођење опреме и оружја у исправно стање. Свака чета је имала програм рала и сваког дана је извођена настава. Ти дани су искоришћени и да се ореде иокуства из вишемјесечних борби у Срему, да би оно што је најбоље постало својина сваког борца.

Много бораца и руководиоца изгубила је бригада а претходним борбама око Шида и око Чаковаца. Од 1. до 20. децембра 1944. године бригада је имала 134 погинула, 415 рањених и 27 контузованих.* А у току њемачког противнапада од 17. до 19. јануара 1945. још 47 пошнутих и 97 рањених. Велики број руководиоца, нарочито водних и четних, био је избачен из отроја. Између осталих, погинули су и командант бригаде, народни херој Саво Машковић, и два команданта батаљона, другови Душан Алековић и Душан Бановић. Тако велики губици, нарочито руководећег кадра, морали су се брзо надокнадити да би се бригада оспособила за наредна дејства. Крајем јануара је и комитет КПЈ 1. пролетероке дивизије указао на то и препоручио да се хитно попуне упражњена мјеста командног кадра водова и чета уздизањем на те дужности бораца који су се, иако су тек недавно дошли у бригаду, већ истакли у борбама. У бригаду је крајем 1944. године дошао велики број бораца, младих добровољаца, из околине Ваљева, Коцељева, Уба и Београда. Највише их је било млаћих од 20 шдина, али њихов полет и храброст оваки дан оу били све видљивији, а у свакодневним борбама брзо оу стицали борбено иокуство. Управо ти млади људи били су ооновни извор нових кадрова, који су сада преузели дужности командира водова (па и чета) и водних делегата. Специјализовани курсеви за командире водова и водне делегате, у бригади, и за командире и политичке комесаре чете, у дивизији, били оу добро организовани тако да је и на њима велики број младих, али већ искусних бораца, оспособљен за командне дужности.

У том општем, напрегнутом припремању, 3. априла 1945. године бригада је добигла наређење штаба II. дивизије да крене правцем: Кузмин—

* Списак погинулих дат је на крају Зборника. Подаци о погинулим и рањеним друговима налазе се у Историјском институту ЈНА.

Босут—Јамена, и да разбије непријатељска упоришта у селима Страшинци, Јамена, Рачиновци и Бурићи.

Босутска оперативна група дивизија (6. личка пролетерока и 11. дивизија, и Коњичка бригада), у чијем се саставу налазила и наша бригада, имала је задатак да разбије онаг непријатеља између Босута и Саве, олакша Јужној оперативној групи дивизија (2. пролетерска, 5. и 17. дивизија) форсирање Саве, угрози десни бок непријатеља на сремском фронту и, послје спајања са Јужном оперативном групом дивизија, на линији Врбања—Жупања, уђе у њен састав.

Бригада је кренула око 11 часова 3. априла 1945. године. У претходници је одређен 1. батаљон, који је имао задатак да испред села Јамене скреће Удесио и ликвидира непријатељско упориште у селу Стр^ам^л.^и одва- ЈаЛу 1- батаљона улогу претходнице оригаде преузима 2. батаљон и креће се у правцу Јамене. Марширало се ноћу 3/4. априла, по насипу дуж лијеве обале Саве. На много мјеста непријатељ је разрушио наоип, па је кретање било доста успорено. Чим је штаб бригаде уочио да порушени пут успорава кретање, донио је одлуку да се пјешадијски дијелови крећу без застоја, а да инжињеријска чета оправља пут на насипу и омогући ^{солоии} кола са муницијом и х^{раиом} да што прије стигне у рејон Јамене. У току марша инжињеријска чета је успјела да поправи порушена мјеста да направн силазе и излазе или да премости порушени део пута) и да Бригада, са извјеоим закашњењем возећег дела коморе, стигне на извршење задатка у току 4. априла.

Према добијеном задатку, 1. батаљон је напао из покретп нл Стро-д пинце. Међутим, непријатељ је жилаво бранио насеље, па се развпла I кестока борба која је трајала све до око 15 часова, када је батаљон \ >владоа Строшинцима. У току дана непријатељ је четири пута јуришао | Ја 1. батаљон, али упорност и храброст старјешина и бораца батаљона кршила је све те јурише. Батаљон је снажним нападом приоилио непри- атеља да напусти село. уз велике губитке у људству и материјалу. У исто фијеме када и 1. батаљон, 2. батаљон напада на Јамену и заузима је. Тако је први дан борби за Строшинце и Јамену успешно завршен. Мп смо шали 8 погиинулих и 21 рањеног.

Сљедеће упориште непријатеља било је село Рачиновци. Бригада га напада са 2. и 3. батаљона и четом аутоматичара у току ноћи 4/5. априла [рано ујутро 5. априла, заузима га. Непријатељске снаге из села су рбнуле у -напад на бригаду у исто вријеме када је и бригада кренула 'напад на село. Дошло је до суорета борбе у којој је упорност и храб- !Ост јединица бригаде однијела побједу. Имали смо доста губитака у тој орби — 20 мртвих и 65 рањених.

Послје краћег предаха у рејону Рачиноваца Ј>ригада кррНе у ПЛНЦ, [а село Буриће. Непријатељ је Буриће добро утврдио и организовао за /дбрану. Рано ујутро 6. априла бригада је са 2. и 3. батаљоном напала село, \ а би у току дана увела у оорбу нЈ птти.ди без једне чете. Због јаког П тпора непријатеља бригада нијеЈ^цела. да заузме село Буриће ни 6. ни . априла, па се развила жестока борба из ровова. Слиједећег дана по- овљен је напад са цијелом бригадом, уз подршку 1. и 3. дивизиона ртиљеријске бригаде 11. дивизије, д\и Гкч успјеха. У току 9. и 10. априла г поиовљен напад са цијелом бригадом, али опет без успјеха. Непри-

јатељ је довео појачање из рејона села Гуње. да појача одбрану Бурића. 1^Ж-11^агшиАа око 24 часа успјс^д јр уч ла зду^мрБуриће. Непријатељ се повукао у Гуњу. Њорбс за Буриће биле су вебма~"жестоке и I исцрпљујуће и бригада је имала доста жртава. У току пет дана имала је око 40 погинулих и око 300 рањених бораца и старјешина. Вглики број командира и политичких комесара чета, командира водова и водних делегата погинуо је у овој борби и сахрањен је у Бурићима. Тешко их је све поменути али, исто тако, тешко је то не учинити за такве дивне другове који су храбро пали на челу својих чета и водова, какви су били: Саво Милутиновић, политички комесар чете, Матија Булатовић, Бранко Николић, Милош Шљиванчанин и Борђија Копривица — ови командири чета, Љубиша Томић, помоћник политичког комесара чете, Војисла§ Цвејић, политички комесар чете, Бранко Векић, Живко Грујићић, Величко Марсенић 1Г Момчило Иасиљевић — командири водова.

Рано ујутро 12. априла ушли смо у Гуњу и састали се са дијеловима 5. крајишке дивизије, који су прешли преко ријеке Саве, а затим, око пола ноћи, ушли смо без борбе у село Врбању. Од 12. до 18. априла бригада се креће у маршевском поретку 11. дивизије правцем Врбања—Винковци—Славонска Пожега. Рано ујутро 18. априла наше снаге су нападе непријатеља који је организовао одбрану на цести Славонеки Брод—Сибињ—Плетерница. Жељеле су да пресијеку ту комуникацију и спријече извлачење непријатеља преко Славонске Пожеге. Бригада је напала непријатеља у рејону Врчин Дол, са циљем да пресијече цесту Славонски Брод—Плетерница. Непријатељ је огорчено бранио цесту, јер би му, ако изгуби ту важну комуникацију, одступница из Славонског Брода била угрожена или онемогућена. Два дана је без прекида вођена огорчена борба. Наши предњи дијелови су избили на цесту, па се развила борба прса у прса. Непријатељ је довео извјесна појачања и потиснуо их на оближње косе изнад цесте. Наша артиљерија је онажно дејствовала и подржавала нападе бригаде. Но јуриши и противнапади толико су се брзо смјењивали да смо долазили у ситуацију да наша артиљерија дејствује и по нашим положајима. Жестина окршаја у том рејону види се и по губицима. Ми смо, у току 18. и 19. априла, имали 27 погинулих и 134 рањених. Кадно поподне бригада је добила наређење да крене у правцу села Сибињ, да нападне непријатеља и пресијече комуникацију Славонеки Брод—Андријевци. Два дана смо водили жестоку борбу у рејону Сибиња и Андријеваца. У току 21. априла бригада је овладава Сибињем, а као поподне и Андријевцима. Тако је успјешно завршена п ова борба, уз велике губитке — 20 погинулих и 65 рањених.

Послије Андријеваца бригада наставља гоњење непријатеља правцем Плетерница—Славонска Пожега—Пакрац—Бјеловар. У току покрета ка селу Мала Барна, 26. априла, бригада је добила задатак да омијени 12. славонску бригаду испред села Велика Барна. Одмах су почеле припреме за смјену, па је, у току ноћи 26/27. априла, она и извршена. Затим је бригада одмах, из покрета, напала непријатеља у Великој Барни. Напад је уследио аешто послије поноћи, са 1. и 2. батаљоном у првом ешелону и 3. батаљоном у резерви. Село Велика Барна било је укључено у посљедњу линију непријатељске одбране која се протезала правцем Грубишно поље—Зденци—Велика Барна—Велики Грђевац. На тој линији

непријатељ се добро утврдио и организовао одбрану. Снажиим нападом наша бригада је потиснула снаге непријатеља до цркве у средини села, али лијево и десно крило наше дивизије није оу уогтјели да то учине на својим правцима, па се тако бригада нашла дубоко уклињена у непријатељски положај. У току 27. априла непријатељ врши противнапад на испрене дијелове бригаде и потискује их за око 500 м уназад. На тим положајима јединице су се укопале и зауставиле га. Слиједећа два дана лијево и десно крило су успјели да потиону непријатеља и, 30. априла, заузели смо Велику Барну. Непријатељ се повукао под притиском наших јединица и због општег стања на другим дијеловима фронта. Одмах у току ноћи 30. априла продужили смо са гоњењем непријатеља правцем села Павловац—В. Грњевац—Мала Писанпца—Ст. Ковачице. Првог маја стигли смо испред села Нове Плошчице и поново ступили у додир са непријатељем, који је на ријечи Чазми организовао нову линију одбране. Чазма је тих дана била надошла од киша и излила се тако да је вода плавила веће површине дуж њеног корита. Зато је тих дана представљала велику препреку нашим јединицама, а непријатељу је олакшала да организује јаку одбрану. Напад на Плошчицу трајао је око 40. часова.

Да би јединице могле прићи селу морале су изградити прелазе преко Чазме, јер су ови мостови били порушени. Уз то, положаји непријатеља били су доминантнији, па је напад на гвх преко подводног и расквашеног земљишта био доста тежак. Напад на Плошчицу почео је 2. маја у зору. Једна чета 2. батаљона осигурала је мостобран преко Чазме, а 3. батаљон је извршио напад. Напад није успио, па се 3. батаљон повукао на десну обалу. Непријатељ је вршио притисак на наше положаје и добијао се утисак да је врло јак, да располаже са доста артиљерије и минобацача. У зору 3. маја поново нападамо село; 3. батаљон је прешао Чазму, ади сада је то учинио и 2. батаљон, код воденице која се налази нешто јужније. Нешто послје подне непријатељ је извршио јак артиљеријски напад по нашим положајима и, под заштитом те ватре, одступио. Имали смо осјетне губитке, нарочито од артиљеријске ватре. Највише губитака имао је 1. батаљон јер се кретао у колони из села Ораховац за Н. Плошчицу. Погинули су, између осталих, командир чете Радуле Радуловић, политички комесар чете, Драго Николић, а помоћник политичког комесара чете, Видак Глушац, задобио је тешке повреде од којих је умро у бригадној болници. Све су то били дивни другови и прекаљени борци, који су од дана формирања бригаде прошли са њом све борбе и маршеве. Нама је то тим теже падало јер је крај рата био на виду, и што су то, заправо, биле и посљедње веће борбе. Сахрањени су у Ораховцу, да ту вјечно чувају стражу већ слободне домовине.

Бригада је одмах по заузимању Н. Плошчице наставила гоњење непријатеља у правцу Бјеловара. Ноћу 4/5. маја дијелови бригаде су без борбе ушли у Бјеловар. Непријатељ се повлачи неорганизовано и његове јединице се крећу не држећи се комуникација. Уз то, штаб дивизије води преговоре са њемачким јединицама које се тим правцем повлаче. Међутим, то Нијемцима служи да добију у времену, да се лакше и неометанње повлаче. У току 6. маја настављамо гоњење преко села Брезовљана и Пољане. Нешто јачу одбрану непријатељ је пружио на цести Загреб—Вараждин, у рејону села Ткалец и Бицаки. У току 7. маја овладали смо цестом Загреб—Вараждин и продужили гоњење. У току 8. маја поново

се воде преговори о предаји њемачких јединица (саопштио је да је Њемачка капитулирала). Прешвори нису успјели, али су настављени и, 9. маја, пред Забоком, но и тамо без успјеха. У рејону Забока заробили смо једну аутомобилску чету са 11 исправних камиона, 7 мотоцикла и 3 путничка аутомобила са цјелокупним људством (око 700 домобрана). Сљедећег дана смо кренули преко Трговишта и Ст. Крижа за Клањец, гдје смо стигли 10. маја око 12 часова. Ту смо се задржали извјеоно вријеме (цио 10. и 11. мај до 14,00 часова), јер смо сачekali да 12. крајишка бригада наше дивизије разоружа Нијемце и домобране који оу се њој предали. Наша бригада је тога дана заробила 350 домобрана, 4 виша официра и заплијенила 4 камиона и 3 топа.

У Клањецу смо добили наргђењс од штаба 11. дивизије да кренемо, лајкраћим путем и што је могуће брже, за Цеље, гдје треба да иресе-чемо колону усташа и четника коју гоне снаге наше 2. армије од Загреба преко Зиданог Моста. У простору између Зиданог Моста и Цеља тада се налазило око 50.000 усташа и четника, који су покушавали да се пробију у Аустрију. Наш задатак је био да им у Цељу пресијечемо кретање и тако омогућимо нашим јединицама да их заробе и разоружају,

Штаб бригаде је одлучио да искористи камионе које смо заплијенили прије два дана у Забоку, у њих укрца онолико бораца колико могу да шифме и, најкраћим путем, упати их за Цељу. Камионе су возили заробљени шерифери, који су их и до тада возили. Из 1, 2. и 3. батаљона у 11 камиона укрцано је око 300 бораца. Око 14 часова кренули смо преко Св. Петра за Цеље. Дијелови батаљона, који се нису могли укрцати, и приштапски дијелови кренули су пјешнице ка Цељу. Штаб бригаде (командант, политички комесар, помоћник политичког комесара и неколико официра из оперативног дијела команде) укрцао се у два путничка аутомобила и кренуо са моторизованом колоном. Начелник штаба је остао да командује осталим дијеловима бригаде.

У Цеље је колона стигла 12. маја око 3 часа. Ноћ је била врло тамна. На раскроници која води за Зидани Мост еукобили смо се са 18. усташком дивизијом, разбили је и заробили њен штаб, са генералом Јулиом Фрицом. У току ноћи и сљедећег дана разоружали смо око 4.500 непријатељских војника.

У Цељу смо заплијенили огрома« ратни плијен: камиона, одјеће, хране, путничких аутомобила, мотоцикла и друге опреме коју су усташе жељеле да пренесу преко границе. Сва опрема је била утоварена у камионе.

У току 13. маја стигли су и други дијелови бригаде. Стигла је и 5. крајишка дивизија. Командант дивизије, Радомир Бабић, и начелник штаба, Ново Матуновић, затражили су да им хитно припремимо 100 камиона и возача, како би дијелове дивизије што прије пребацили у Словењградец и пресејкли пут њемачким и усташким јединицама које су већ прошле кроз Цеље. Веома смо брзо испунили тај захтјев штаба 5. крајишке дивизије, чији су дијелови кренули за Словењградец и тамо пресејкли пут њемачким јединицама и разоружали једну дивизију на»простору Велање—Словењградец.

Наш 2. батаљон је 14. маја стигао до Велења и вршио извићање. Вратио се у Цеље 15. маја. Добили смо наређење да спроведемо 70 камиона за Иванић-Град и предамо их штабу Армије, позадинском дијелу. Тај зада-

так је повјерен 1. батаљону, а 2. батаљон је одређен да спроведе око 80.000 заробљених Нијемаца за Самобор. Бригаду смо потпуно моторизовали, а борце обукли у униформу финск-их војника. Управо смо у Цељу нашли у једном складишту велику количину одјеће финске војске. То нам је добро дошло да обучемо јединицу, а и да нешто одјеће сачувамо у резерви.

Из Цеља смо кренули за Стењевац, крај Загреба, и ту се задржали до 22. маја, кад смо кренули за Петрињу. У Петрињи смо добилн 388 бораца за попуну бригаде. Уочи рођендана друга Тита, 24. маја навече, организовали смо бакљаду у Петрињи. Била је то величанствена бакљада и велика радост што у слободи можемо да прославимо рођендан вољеног Врховног команданта.

Из Петриње смо кренули греко Козаре, Бања Луке, Мотајице, Добоја, Мајевице, Зворника, Ужица и стигли у Зајечар, да би, коначно, бригада добила мирнодопски гарнизон у Књажевцу.

Од 1. јануара до 15. маја 1945. године бригада је имала 423 погинула и 1.130 рањених. С тим великим жртвама она је завршила ратни задатак 15. маја 1945. године, у Цељу.

Вашије КРАЉЕВИЋ

ОСАОБОБЕЊЕ СТРОШИНАЦА

Крајем марта 1945. године, бригада је са положаја из рејона Товарника пребачена у село Кузмин. После четири мјесеца непрекидних борби и директног контакта са непријатељем, имали смо вреха од десетак дана. Тај преХах није био намијењен само одмору, већ су се јединице попуњавале, пренаоружавале (примали смо аутоматска оружја, топове, минобацаче, средства везе и другу опрему). Поред тога, све су јединице изводиле интензивну борбену и војно-политичку обуку, вјероватно најорганизованије и најефикасније од формирања бригаде. Посебна брига се водила о учвршћивању дисциплине и реда и о изгледу бораца и старешина. Тих десетак дана, проведених у том малом, пријатном славоноком селу као да су препородили бригаду. У нашем 1. батаљону сви смо били задовољни постинутим резултатима. Прижељкивали смо да се вратимо на фронт и често нашћали — када и гдје би то могло бити. Као и увијек када борба предстоји бнло је разних комбинација, али већина их се сводила на то да се враћамо на старе положаје око Товарника. Нагаћања оу прекинута 3. априла, када је, око 12 часова, батаљон добио наређење да се спреми за дужи марш, а затим, у 17,30 часова, и борбену заповијест о томе. Батаљон је добио задатак да у улози претходнице маршује правцем: Кузмин—Босут—Јамена, затим да, у садејству са дијеловима 12. крајишке бригаде, ликвидира непријатеља у селу Строшинци. Главнина бригаде дејствоваће лијево од нас, правцем Јамена—Рачиновци, и даље

ка Гуњи. Маршевали смо иоћу, дијелом комуникацијом, а дијелом мочварним бесиућем.

Добро иаоружани и одморни хрлили смо у сусрет борби за ослобођење Строшинаца. Годило нам је и то што нам је повјерен самостални задатак, а вјеру у успјех учвршћивало нам је и сазнање да ће нам садејствовати Крајишници.

Испред села Јамене батаљон је окренуо удеоно, ка Строшинцима. Циљ нам је био да се неопажено приближимо селу и изненадимо непријатеља. Нисмо имали провјерених података о томе колико је непријатељ јак и гдје и како је утврћен. Једино смо знали да треба очекивати борбу са Нијемцима, усташама и Черкезима. Мало смо знали и о расположењу сељака.

Кретање ка селу било је изузетно тешко. Мочварне босутске шуме и канали иуни воде умногоме су нам иореметили темпо и правац наступања. Редовно се дешавало да борци упадају у воду до појаса. Веза је због тога често прекидана, умор је све више освајао а осјећала се и нервоза. Штаб батаљона се одлучио за кратак предах, да се чете среде, и упутио неколике извиђачке патроле да сакупе податке о непријатељу и његовим положајима. Покушавали смо да успоставимо везу са дијеловима 12. крајишке бригаде, али без успјеха. То нас је забрињавало, јер се ближио час почетка напада. Преко радио-станице предочавамо ситуацију штабу бригаде. Отуда -нам је одговорено да пожуримо, да главнина већ ликвидира непријатеља у Јамени, и да, ако нема Крајишника, нападамо сами.

Брзо смо избили на ивицу шуме. Пред нама примјећујемо прве куће Строшинана. То је повеће славонско село, на благим брежуљцима, оивичено шумом и крчевинама.

Извиђачке патроле нијесу донијеле податке које смо очекивали. У ствари, слабо оу се снашле. Јер, једној од њих се указала прилика да од сељака, мештанина, који је у близини орао њиву, сазна доста корисних података. Али га је она преплашила изненадном појавом. Оставио је плуг и коње и побјегао у правцу села. Неоналажљива патрола је још за њим и припуцала и — тако открила наше присуство. Изненађење, коме смо толико тежили, није више могло бити.

Процијенили смо да зато напад треба извршити што прије. Чете су већ раније добиле правце и — на оигнал ракетом — прешле су у напад. Преко релативно брисаног терена брзо су се ухватиле ивице села. Јуриш на село био је силовит. Цио батаљон је, такорећи, загрмио. Ватра аутоматских оружја, минобацача и машинки стварала је утисак да напада далеко јача јединица од батаљона. Такав нам је и био план — да у првом налету разбијемо непријатеља.

Непријатељ је у почетку попустио, дјелимично напустио ивицу села и повукао се у виесини сеоске цркве. Наше лијево крило напредује у правцу цркве. Наилази на снажан отпор и бочну ватру. Снажан противнапад непријатеља нисмо могли да зауставимо. Чете су одбачене на*гвицу села. У нови јуриш тежиште пребацујемо на десно крило. Поново смо продрли само до цркве, и поново нас непријатељ одбацује на ивицу села. Звона на цркви поново звоне, знак да непријатељ није протјерао. Има

доста рањених. Извлачимо их у оближњу шуму, гдје им се указује помоћ. Неколико заробљених усташе оу одмах убиле. Ми смо заробили неколико Черкеза, сви су пијани.

Кратак застој и сређивање чета. Затим поновни јуриш. У међувремену смо тражили појачање и подршку артиљерије. Сталио се питамо шта је са Крајишницима. Остављени смо, ипак, да сами ликвидирамо непријатеља у Строшинцима, али нам он изгледа јачи и жилавији него што смо очекивали. Неки командири се жале да понестаје муниције. Комора је прилично удаљена, јер се, због мочварног земљишта, не може приближити селу. Радио-станице служе добро, али неискусни везисти споро успостављају везу са штабом бригаде. Осјећа се нестрпљење и нервоза и код нас, у штабу батаљона.

Закључујемо да је ово крупан залагај за нас, а највише нас узбуђује што предвиђеног садејства нема. Одлучујемо се за четврти јуриш. Већ су поподневни часови и чујемо борбу која се води у правцу Јамене. Ватра се све више удаљава и, по томе, закључујемо да главнина бригаде успјешно напредује ка Рачиновцима. Сакупљамо посљедње снаге за четврти јуриш. Дио чланова штаба батаљона је у борбеном поретку чета, код којих нема правог расположења за нови јуриш, па их — и личним присуством — треба подотакнути и охрабрити. Командир 2. чете, Никола Митровић, са проријећеном четом поново јуриша. Јуриш прихватају и остале чете. Чују се повици: »Напријед, комунисти! Напријед, скојевци!«. Непријатељ попушта. Заузели смо цркву и продужавамо напад у дубину села. Водимо борбу за сваку кућу. Пред нама је опустјело село. Непријатељ не дозвољава да ико иза њега остане. Права евакуација под борбом. Не дозвољавамо непријатељу да предузме противнапад. Примјећујемо га како одступа ка супротној ивици села. Спремни смо да га и одатле протјерамо, али смо наишли само на празне бункере. Дио батаљона гони разбијеног непријатеља, а дио посједа иоложаје за одбрану села, већ готова утврђења; њих је непријатељ припремио за овоју одбрану.

Имамо доста губитака, поготово рањених, али — непријатељу нисмо остали дужни. Наилазимо на љешеве, њемачке, усташке, а наће се и понеки Черкез. Много је мртве и израњављене стоке. Село оставља утисак правог бојишта. Није ни чудо, јер је »издржало« четири наша јуриша и скоро — толико противнапада непријатеља.

Радосни смо што смо задатак извршили сами. Нијесмо овјеои колико је задатак био тежак, али смо, ето, и тај испит успјешно положили. Послије пада мрака наилази командант бригаде. Усхићен и радоотан честита нам побједу. Грлимо се — Икао да се дуго времена ниомо видјели.

У закључку операцијоког дневника штаба 8. бригаде за 4. април 1945. године дословице стоји: »1. батаљон је иполио ударност, одлучност и чврстину, као и пробојност ...«. Таква оцјена је резултат успјешне борбе коју је батаљон водио у Строшинцима. Та борба ће остати као свијетла тачка на његовом борбеном путу. Село Строшинци, у питомој Славонији, посљедњи пут — и коначно — ослобођено је оружјем и срцима бораца 1. батаљона 8. црногорске ударне бригаде.

Драго БОЖАНОВИЋ

ТЕШКЕ БОРБЕ (2. батаљон у пробоју)

У поподневним часовима 3. априла батаљон је кренуо из Кузмина у правцу Босута ка Сави. До мрака је, у врло напорном маршу, превалио преко 30 километара. Правац кретања држан је у тајности, а борци су међусобно шапутали и прижел.кивали прелазак у Босну. Радовали су се томе јер им је војевање у равници, углавном због тога што су готово сви били брђани, тешко падало.

Батаљон је наставио марш старим насипом поред Саве, у правцу запада. Пут је био врло узан и лош, што је отежавало кретање запрега. Маршевало се целу ноћ. У зору, 4. априла, стигли смо до водене бране испред^_седа_Јамене. Лево је Сава, а десно велика, дубока баруштина.

Наређено је да стрељачке чете крену у напад. Мпнобацачка чета поставила је оруђа непосредно иза стрељачког строја, испред и иза бране. Противколоки топ је извучен на насип, како би што боље помогао напад.

Немци, усташе и белогардејци дочекали су наше јединице митраљеоком ватром из добро припремљених и утврђених заклона. Корак по корак борци су, пузећи, освајали терен, уз врло озбил.не губитке, нарочито на левом крилу, према Сави. Био је то огољен терен, брисан простор.

Поеле уратанске ватре из свих наших оруђа непријатељ је мсрао да попусти и батаљон је око подне ушао у Јамену. Призор је био стравичан. Све куће иопалене и разорене. Нигде живе душе. (Касније смо сазнали да су то учиниле усташе, јер су Јамењани, од најмлађег до нај|старијег, били за НОП). Не само што нисмо видели човјека, нисмо видели ни мачку, ни пса, ни кокош. Све је то било даино уништено! Преживели становници су побегли у Срем, односно у Србију.

Док је минобацачка чета пролазила кроз село, баш у тренутку кад је била близу цркве, из правца Кузмина долетела су два ловачка авиона у ниском, бришућем лету окомила се на њу. Борци оу, са коњима и натовареним оруђима у покрету, као заклон користили зидине кућа. Срећом, није бпло ни жртава ни материјалне штете. То су били наши авиони, позвани у, помоћ. Међутим, наше снаге су у међувремену већ биле заузеле село. Уговорени знак било је испаливање црвене ракете у правцу одступања непријатеља. Но, ми нисмо имали ракете црвене боје — и употребили смо оне које смо имали. Ипак, веза је некако успостављена, иначе — умало да сами себи нанесемо губитке ...

По заузимању Јамене, батаљон је, не наилазећи на јачи отпор, наставио равницом у правцу села Рачиновци. Мрак нас је, 5. априла, затекао у борбеном распореду и врло блиоком контакту са непријатељем, на пола пута Јамена—Рачиновци. Јединице су нападале жестоко. Ватра из непријатељског пешадијског наоружања била је тако снажна да су светлећа зрна личила на ројеве пчела. Пуцало се само из пушака, аутомата и минобацача. Са обе стране. Борба се релативно стишала после 22 часа. Наше снаге су биле преморене, без она и одмора преко 36 часова, а и снабдеВ^ње храном било је скоро немогуће.

Тачно у поноћ у једној појати одржан је састанак руководства батаљона. Поред осталог, сачињен је план напада, за 2 часа ујутро, 6. априла.

Батаљон је у одређено време пошао у нанад. Минобацачи су били непосредно иза стрелачког строја. Батаљон је имао велике губитке. Непријатељ је бранио сваки метар терена. Међу погинулим — а био их је велики број — били су: командир чете Бранко Ноковић, командир чете аутоматичара Матија Булатовић, командир чете Милош Шљиванчанин. Најжешће борбе вођене су на центру и на десном крилу. Тамо је била придодата и чета аутоматичара.

Тек у касним поподневним часовима наше јединице су заузеле Рачиновце и задржал се на његовој северозападној страни, где су организовале одбрану.

Ноћ је протекла доста мирно. Непријатељ је организовао нову линију одбране на ивици села Бурићи, испред високе, густе шуме која се простирала од села према Сави.

Упоредо са нашим јединицама напредовале су и јединице једне српске бригаде уз леву обалу Саве, према селу Брезово Поље. Већ око 2 часа (7. априла) распламсала се жестока борба. »Радиле« су само ручне бомбе. Повезаном светлооном траком бомби, линија напада оцртавала се потпуно. Борба је трајала до зоре. Тада су наше снаге пробиле непријатељеву одбрану.

Батаљон је 7. априла наставио нападе, али је био принуђен да се укона на неких 500—600 метара од Бурића. И даље је трпео губитке, па је његова борбена моћ осетно слабила.

Између 10 и 11 часова пре иодне, стигао нам је у помоћ 1. батаљон наше бригаде и једна македонска артиљеријска јединица. Као командир минобацачке чете сачинио сам окицу терена са непријатељским упориштима и реперима за ту јединицу и минобацачку чету 1. батаљона.

Непријатељ је располагао јаком артиљеријом, која нам је наносила озбиљне губитке. Гађала је не само десетине и митраљеска шезда, него чак — и појединце. Тешки губици нанесени су чети 1. батаљона док се једном удолином кретала да заузме положај.

Непријатељ је имао и велики број снајпериста, размештених ио дрвећу на предњој ивици шуме, који су вребали сваког ко се неопрезно кретао.

Поновио се неспоразум из Јемене. Команда бригаде затражила је помоћ авијације. Било да оу у међувремену јединице заузеле прву линију одбране, или због грешке, авиони су бомбардовали наше положаје, па је било и губитака ... Батаљон и придате му снаге морали су да прекину напад.

Минобацачка чета заопала је гранатама Буриће и изазвала више пожара, иако је село било удаљено нешто преко 3 км (коришћена су додатна пуњења). По наређењу команданта батаљона, чета је, иако је командир чете био енергично против тога, учинила један скок напред, око 200 м. Том приликом је имала двојицу мртвих — једног болничара и једног пушкомитраљесца, и двојицу лакше рањених, једног борца и камесара чете Душана Вуцелића. С тешком муком чета је враћена на ранији положај, јер је била ураклеиена непријатељском артиљеријом, која јој је н нанела губитке.

После повратка чете дошло је до оштрих ријечи између њеног командира и команданта батаљона. Можда би дошло и до нечега много горег да се оије умешао помоћник комесара батаљона, Обрад Бјелица.

У поподневним чаоовима, при рекогносцирању терена и непријатељског положаја, рањен сам у главу гелером артиљеријске гранате. Пренет сам у болницу, где сам оперисан.

Радосав М. СТИЈОВИЋ

НЕПРИЈАТЕЉ ЈЕ ОГОРЧЕНО БРАНИО СЕЛО БУРИБЕ

Бригада је 5/6. априла избила пред село Буриће, које су браниле јаке немачко-ушашке снаге, ојачане артиљеријом и минобацачима. Непријатељ се добро утврдио системом групних ровова, испред којих се простирала равница, брисани простор.

Пре сванућа батаљони су добили задатак да нападну непријатељске положаје. Трећи батаљон је нападао од коте 85, улево до пута који води од Рачиноваца ка Бурићима; 2. батаљон — лево од пута; чета аутоматпчара посела је положаје лево од 2. батаљона, штитећи правац од насипа на реци Сави. Противтенковски топови и чета противтенковских пушака посели су ватрене положаје са обе стране пута Рачиновци—Бурићи, са задатком да дејствују у случају појаве непријатељских тенкова. Први батаљон се налазио у резерви бригаде, на правцу дејства 2. батаљона. Десно од коте 85 требало је да се налази 12. крајишка бригада.

У 6 чаова ујутро 2. и 3. батаљон кренули су у напад. Водили су тешку борбу. Непријатељ је давао огорчен отпор. Други батаљон је нападао преко откривеног земљишта, које је непријатељ држао под јаком ватром артиљерије и минобацача и жестоком унакроном митраљеоком ватром. Иако је трпео велике губитке, батаљон је освајао стопу по стопу терена и успео да избије на 400 метара од непријатељских положаја. Убитачна ватра присилила га је да ту застане и да се, на брзу руку, почне укопавати.

Због тога што је изостао напад 12. бригаде, 3. батаљон је морао да осигура свој десни бок од правца Старе Гуње. Но и поред тога батаљон је, у енергичном нападу, избио на 500 метара пред селом, и тако изравнао фронт са 2. батаљоном. Непријатељ је сву своју ватру сконцентрисао на наше јединице, због чега смо претрпели и веће губитке.

Око 10 часова појавио се непријатељ и од Гуње, и угрозио наше лево крило. У таквој ситуацији, без подршке деоног суседа и због угрожености левог крила, штаб бригаде је зауставио напад и наредио да се 1. и 3. батаљон и даље укопавају на достигнутим положајима.

У 10 часова и тридесет минута једна наша ескадрила авиона грешком је почела /ф митраљира положаје 1. батаљона, али жртва нисмо имали (рањена су само два коња митраљеске чете). Целог дана непријатељ је тукао наше положаје јаком артиљеријоком и минобацачком ватром, од које смо имали жртва, ообито рањених.

Због гу&итака које су прстрпели 2. и 3. батаљон, око 10 часова 1. батаљон се убацује на споју између њих, тако што се 2. батаљон рокирао улево а 3. у десно, чиме је постао гушћи њихов стрељачки строј. У иовом борбеном распореду извиђачки вод бригаде посео је положаје на левом крилу, ради обезбеђења бока 2. батаљона.

Сутрадан, 7. априла, наше јединице су се налазиле на истим положајима. Није било борби, осим извиђачке делатнооти предстражних одељења и обостране артиљеријске и минобацачке ватре. У току дана укопавали смо се и маскирали положаје, ове под врло тешким условима — под непријатељском ватром и на мочварном земљишту, непогодном за то.

Око 15 часова једна група непријатељских војника подишла је положајима 3. батаљона. Борци су их пустили да се приближе и засули ватром; убили су пет и ранили десетак непријатељских војника.

Штаб бригаде је 8. априла издао заповест 1. и 3. батаљону да нападну Буриће. Бригадна чета аутоматичара имала је задатак да изврши демонстративни напад на Стару Гуњу и да, у исто време, осигурава деони бок 3. батаљона.

Штаб 1. батаљона извршио је распоред чета за напад, ојачавајући их са два митраљеза типа »максим«, 3. чета, која се налазила у резерви, посела је положаје 2. батаљона, који је прешао у резерву. Вод противтенковских топова 45 мм и вод противтенковских пушака посели су ватрене положаје са обе стране пута који води за Буриће. Минобацачка чета посела је ватрене положаје у рејону групе кућа на путу Рачиновпи—Бурићи.

У 6 часова, под заштитом артиљеријоке и минобацачке ватре, 1. и 3. батаљон кренули оу у напад. Преко брисаног простора, који је непријатељ тукао убитачном ватром артиљерије и минобацача, 1. батаљон је успео да избије на 300 метара од непријатељских положаја. Јака унакрона и запречна ватра присилила је његове чете да се прилепе за земљиште и да се брзо почну укопавати јер напред се није могло.

Имали смо велики број рањених. Болничари и болничарке, под најтежим условима, извлаче их са ватрене линије, да им укажу помоћ.

Трећи батаљон је нападао преко нешто погоднијег земљишта и — успео је да разбије предње непријатељске делове и да се изравна са четама 1. батаљона.

Око 17 часова од насипа на Сави појавила се већа група Немаца и изнегада напала нашу 2. чету. Чета је давала огорчени отпор, засипала непријатеља јаком пушчаном и митраљеском ватром. Извршила је и два узастопна јуриша, уз обострану употребу ручних бомби, и уопела одбацили непријатеља. У јуришу је тешко рањен командир чете Митровић, који је храброшћу давао пример борцима.

У јутарњем нападу и у одбијању иоподневног противнапада непријатеља, 1. батаљон је претрпео тешке губитке: 10 погинулих и 40 рањених.

Пред зору, 9. априла, штаб бригаде поново наређује батаљонима да нападну непријатеља — 1. батаљон са истока, 2. и 3. батаљон са југа, с тим што ће 3. батаљон извршити и чишћење Старе Гуње. Напад је почео у 4 часа ујутро, али је непријатељ успео да га одбије.

У току напада заробљено је шест домобрана, који су дали податке да непријатељ има више од 60 погинулих и око 130 рањених војника, које камионима одвлачи за Гуњу. Губици 1. батаљона и у овом нападу били су тешки — 39 рањених.

Штаб бригаде је око 10 часова 10. априла наредио поновни општи напад на Буриће, с тим — да се морају заузети у току ноћи.

После јаке артиљеријске припреме батаљони су кренули у напад у 21 час. Непријатељ се бранио јаком ватром артиљерије и минобацача, кратком али много јачом него претходних дана. Користећи ноћ и стечено искуство из протеклих борби, брзо смо избили на јуришно одстојање. Батаљони су кренули у јуриш, засипајући непријатељске положаје митраљеском ватром и ручним бомбама. Јаче непријатељске заштитнице испалиле су последње митраљеске рафале и — побегле. Борци су заузели непријатељске ровове и наставили да гоне непријатеља, чије су главне снаге одступиле пре нашега наиада.

Око поноћи бригада је заузела Буриће. Заплењено је више кола са артиљеријском и митраљачком муницијом.

У петодневним борбама за Буриће 1. батаљон је претрпио тешке губитке (22 погинула и 92 рањена).

Бригада је наставила гоњење непријатеља у правцу Гуње, коју је заузела без борбе, 11. априла у 4 часа ујутро. У њој је заробљено 80 домобранских војника.

Василије Ђ. РАДУЛОВИЋ

ТЕЖАК ЈЕ БИО ТАЈ ДАН ЗА ЧЕТУ (1. чета 1. батаљона у нападу на Буриће)

У нападу на село Буриће чета је била на левом крилу батаљона. Нападала је у захвату канала са задатком — да обухватом кроз шуму упадне у Буриће.

Земљиште на правцу напада чете, на дубини иредњег краја одбране, било је откривено, равничасто, а у дубини пошумљено, што је непријатељу омогућавало добру одбрану и осматрање. Постојећи канал у захвату напада чете отежавао је командовање и организацију садејства. Команда чете била је подељена тако да је комесар чете, београдски радник Војислав Цвејић, пошао са 1. водом, на леву обалу канала.

Са полазног положаја чета је пошла у напад. Била је ојачана водом митраљеза и ПТ пушака. Митраљески вод је ватром подржавао напад чете, а вод пт пушака, раопоређен у саставу 2. и 3. вода, неутралисао је поједине ватрене тачке непријатеља.

Непријатељ се жилаво бранио. Чета је споро продирала ка »вему. Већ у првом налету чета трпи осетне губитке — 7 мртвих и много рањених бораца.

Ипак, 2. и 3. воду полази за руком да се у рејону шуме уклоне у непријатељски распоред, убију неколико његових војника и заплене два

пушкомитраљеца, три аутомата и неколико пушака. И отпор непријатеља поетаје ове снажнији. Командир 1. вода Живко Грујановић извешта^а да је у јуришу с водом погинуо комесар чете Војислав Цвејић и још четири борца. Има више рањених.

Командант батаљона захтева да се иде напред. Али је чета претрпела велике губитке и — нема онаге за то.

Из позадине пристижу носиоци рањеника. Многи су и сами рањени још док нису ни доспели до рањеника. Споро, вретежно пузећи, извлаче рањенике у заклоне, да <ту сачекају ноћ, ради евакуације.

Непријатељ осећа да је ситуација у чети ове тежа. Појачава ватру и с мањим групама прелази у противнападе, да би избацио делове чете са заузетог положаја. О томе извештавамо команду батаљона и тражимо помоћ — да артиљерија неутралише неке ватрене тачке. Тај захтев није, на жалост, могао бити испуњен. Наређено је да се чета задржи на достигнутој линији, пређе у одбрану и да ту сачека ноћ.

ПреАузео сам мере да то остваримо и издао задатке командирима водова. Изричито сам им наредио да се мора одбити сваки покушај непријатеља да нас избаци са положаја које држимо.

Иако је ситуација била веома тешка, наставили смо да извлачимо рањенике и прикупљамо мртве на сабиралишта, па смо тако и дочекали први сумрак.

По паду мрака дошло је наређење да се чета повуче на полазпн положај и да се — са борцима који су способни за борбу — организује одбрана. У сваком воду формиране су групе бораца за извлачење мртвих и рањених и прикупљање оружја које је у току дана остало на положајима.

Са преполовљеном четом требало је организовати положај за одбрану. Тежак је био тај дан за чету. Изгубила је комесара чете, једног командира вода и 15 бораца. Толико их је било и рањених. Много их је ангажовано за извлачење рањеника. Али и са оно мало преосталих бораца чета је усела да изврши наређење батаљона.

Ми.горад ЈАКИЋ

ИЗВААЧЕБИ ПОГИНУЛОГ КОМАНДИРА РАЊЕНА ТРИ БОЛНИЧАРА (Борбе 3. батаљона на правцу Гуња—Рачиновци—Бурићи)

Наше снаге заузеле су Јамену, а непријатељ се повлачио са линије на линију. У време борбе за Сољане и Рачиновце непријатељска артиљерија из рејона Дубраве била је врло активна, па се из тога могло закључити да ћемо се сукобити са његовим јачим онагама на линији Дреновци—Бурићи.

Батаљон је имао задатак да брзо овлада северозападном ивицом села Рачиновци, а затим линијом Дубраве—Стањевића њиве. Са те линије, где ће прикупити онаге требало је да батаљон из покрета заузме село Бурпће и пређе у гоњење непријатеља у правцу села Гуње. Десно од

нашег 3. батаљона наступао је 2. батаљон, а лево, дуж насипа поред Саве, чета аутоматичара.

Кретали омо се у водним колонама, под заштитом мрака, и без артиљеријске припреме — да бисмо постигли изненађење. Али смо се изненада сукобили са непријатељем, који је, у исто време кад и ми, пошао у напад. Развнла се борба нрса у прса. Непријатељ се, изгледа, није надао таквом сукобу и брзо се, под заштитом мањих делова, делимично пошумљеним земљиштем повукао ка Бурићима, где је имао онако •организоване одбрамбене положаје. У том сукобу 2. чета је имала једног погинулог и три рањена борца. Погинуо је члан СКОЈ-а Владислав Радивојевић. Заробљен је један немачки подофицир, био је лакше рањен у ногу. Борци, који су били близу погинулог Владислава, закључили су да га је убио •баш тај подофицир^и хтели су да га одмах стрељају. Није им дозволио командир чете, Борће Копривица, који је два дана раније дошао са дужности •обавештајног официра. Заробљеног подофицира одмах је упутио штабу •батаљона, да га као »жив језик« иокористе.

На нашем лево.м крилу чета аутоматичара упала је у ватрени цак и претрпела осетне губитке, те је морала да се извуче из борбе. У покрету је извршено прегруписавање онага, тако да је на наше лево крило прешао 2. батаљон, а 1. батаљон је уведен у борбу дуж пута Рачиновци—Бурићи. Вероватно је тај застој и непријатељ искористио да ојача одбрану. Звоник сеоске цркве домнирао је целом околином. У њему је био тешки непријатељски митраљез. Сви прилази непријатељу били оу тучени унакрсном ватром. Стрелачки строј 3. и 1. батаљона трпео је јаку ватру и имао осетне губитке. Терен је био раван, са нешто оитног жбуња поред ивице њива. Јуришало се неколико пута, али без успеха. Сутрадан, уз јаку артиљеријску припрему, понављао се јуриш за јуришом. Пратећа орућа уништила су непријатељоку ватрену тачку и осматрачницу у цркви.

Поједина одељења и водови уоевали су да заузму неке отпорне тачке на ивици села, али их је непријатељ поново потискивао.

У току 9/10. априла вршене оу детаљне припреме (попуна муницијом, насилна извићања и друго) да се ноћу, 11/12. априла, поново пређе у општи напад.

У сумрак смо позвани у штаб батаљона, Борће Копривица, командир чете, помоћник комесара чете Љубиша Томић, и ја као комесар чете. Са задатком смо упознати по карти, а за одлазак до објекта за натад дат 'нам је водич, мештанин. Пошто је командант издао наређење за напад, комесар батаљона, Драго Вујошевић, рекао нам је да у покрету, уз мали застанак, чланове Партије и СКОЈ-а упозоримо на значај задатка и на потребу подизања морала и храбрости код млађих бораца.

На правцу напада батаљона земљиште је пошумљено, беспутно и испресецано мањим каналима и барама. Није било ниједне повољније тачке за осматрање или за полазни положај. Батаљон је имао задатак да у току ноћи, обухватним дејством, заузме утврђене тачке на салашима и директно утиче на слабљење одбране у Бурићима, затим да овлада Стањевића њивама и отпорним тачкама у западном делу Бурића, па, у садејсдву са осталим јединицама бригаде, да настави гоњење ^гепрнјатеља у правцу Гуње.

Наша 2. чета добила је задатак да у току ноћи ликвидира непријатеља на салашу на јужној ивици Бурића и створи услове осталим

снагама батаљона за удар у бок и позадину непријатеља. Са водичем смо пошли ка објекту напада. Ноћ је била доста мрачна, магловита. Пррлазили смо канале и обилазили баруштине, тако да је и водич изгубио оријентацију. Није поуздано знао где се налази салаш који треба да нападнемо. Чета се кретала са ојачањима (одељењем митраљеза и одељењем противтенковских пушака), у водним колонама, на растојању од око 40 до 50 метара, ивицом њива и пропланака. Било је негде око 4 часа, 12. априла, кад смо застали, ради оријентације и да истуримо непооредно ооигурање испред сваког вода. Командир чете је наредио командирима водова да се опрезно крећу напред. Ја сам се кретао са 1. водом", лево, Љубиша Гомић са 3. десно, командир Копривица, са куриром и везистом, са одељењем митраљеза, у висини и непосредно близу 1. вода. После истурања осигурања нисмо направили ни пет корака а — одједном су плануле пушке, ракете и митраљези. Одговорили смо истом жестином. Сви борци и старешине одмах су легли на земљу, отворили ватру и копали привремене заклоне. Издата је команда за јуриш. Кренули смо напред, али без успеха. У првом окршају имали смо осетне губитке. Чета је десеткована. Гинуло се и рањавало. при извлачењу погинулих и пружању помоћи рањенима. Непријатељска ватра је била убитачна. У то време подигла се магла, потпуно се р>азданило, тако да је непријатељ могао да види цео наш распоред. Гукао нас је тромблонима, из снајперских пушака и митраљеза. У првим јутарњим часовима успели смо да заузмемо нешто повољније положаје и заклоне. Целог дана било је пушкарања. Страдало се, нарочито, од непријатељских снајперста. Непријатељ је покушавао у неколико наврата да заузме наше положаје, али није успео. Командир чете и ја налазили смо се у једном заклону ископаном на брзину, петнаестак метара од рова митраљеског одељења, у виоини положаја 1. вода. Командир чете, да би уочио одакле непријатељски онајпериста погађа наше борце, пребацио се у ров митраљеског одељења. Али је непријатељски снајпериста први уочио командира, отворио ватру и смртно га погодио. У том тре-^ нутку командир Копривица, чини ми се много јачим гласом него обнчно, викнуо је: »Напрмјед другови!« Борци су отворили ватру, поновили јуриш али — без успеха. Била је то чудна почаона паљба погинулом командиру! Указана му је помоћ, али спаса није било... Последње што је рекао друговима из чете и пратеће чете, изговорио је тихо: »Држите се јуначки, побјећи ће Швабе«. Живко Митровић је одмах телефоном известио штаб батаљона да је погинуо командир чете. Командирово тело пренето је до штаба уз велике напоре. Три су болничара рањена док су га извлачили.

Борба је настављена. Чета, десеткована још у првом окршају, до мрака 11. априла остала је без више од трећине бораца и старешина.

Поред командира, погинуо је и Љубиша Томић, помоћник комесара чете.

Иако скоро преполовљена, чета је успела да се одржи цео дан на достигнутим положајима, највише захваљујући подршци пратеће чете батаљона и, разуме се, упорности и храбрости њених бораца.

У први сумрак, истог дана, попуњени смо муницијом. Кувари су нам поделили храну, пузећи од рова до рова. На крају ми је кувар рекао да нам је остало скоро пола хране, према оном колико је одвојено у батаљонокој кухињи. Послао сам курире командирима водова да пр>овере да

ли оу им сви борци добили следовање. Курир се вратио и извест да су сви вечерали и додао: »Комесаре, храие је остало јер је вечера одвојона ирема бројном стању чете«.

После ионоћи кренули смо ионово у општи напад и, у једном палету,. без великих тешкоћа, заузели немачка упоришта. Ипак смо се споро кретали, јер смо наилазили на мине. Непријатељ се сам повукао.

Драгиша ВУШАНОВИЋ

ПОСЛЕДЊА БОРБА КОМАНДИРА БОРБА КОПРИВИЦЕ

\ Почетком априла 1945. године батаљон је водио борбе у међуречју Саве и Босута. Особито жилав отпор непријатељ је пружио у селу Бурићи.. Једног јутра добио сам задатак да успоставим телефоноку везу са нашом 3. четом, чији је командир постао Борће Копривица. Био је то његов први задатак као командира 2. чете. Полусагнут пришао је храсту за којим сам се налазио са пољским телефоном. Обавио је кратак разговор са командантом батаљона и, пошто је примио наређење, иожурио ка својим борцима, који су били у стрељачком строју. А непријатељ је, мучки, са оближњег дрвећа, пре тога убио помоћника комесара чете и неколико борана. Борће је ооматрао да уочи одакле то непријатељ гађа наше борце.

Хтео је да и лично помогне да се ликвидира митраљеоко гнездо из којег је већ убијено неколико наших бораца, међу којима и познати борац и комуниста Љубиша Томић.

Око 9 часова још се не беше јутарња магла подигла са влажног шипражја на левој обали Саве, имао сам непријатну дужност да окренем ручицу телефона и обавестим штаб 3. батаљона да је командир 2. чете, Борће Копривица, погинуо и да је неколико бораца рањено при покушају да испод непријатељских рафала извуку овог командира.

Живко МИТРОВИЋ

ВОДНИ ДЕЛЕГАТ МИРКО ВЛАХОВИЕ

к

Упртаци постоља митраљеза бреде усецали су ми се у рамена. Чинило тешким мислима, као што је тешка и црна ова ноћ. Једва назирем друга по коцу, да што дубље продре. Лли ноге се не дају. Иако се преплићу кљакаво, иекако грабе ка циљу, корак по корак. Ком циљу — враг би^га знао! Откуд ће борац знати где се маршује? Бутим и теглим, притиснут тешким мислима, као што је тешка и црна ова ноћ. Једва назирем друга испред себе, а у свести ми само кљуца опомена да се колона не прекине.

Одједном, као да полехих у вис. Као да постоље са лећа нестане.

— Дај, соколе, то овамо. Одмори мало.

Пренух се. Хтедох да не дам, али су постоље већ шчепале његове >учерде. Ишао је крај колоне лако, онако висок, широких плећа. О једно >аме обесио постоље. Чинило ми се да га је носио тако лако као да увоглед ноои. Ноћ као да наједном румен доби. Кроз тело ми проструја >адост нека.

За тих петнаест дана, колико сам био борац, и прва политичка преда- >апа слушао сам од њега. Мало је говорио, а пуно казивао.

У првој борби, тамо на Маторној шуми, за време јуриша није коман- >овао као друш. Једно што смо од њега могли чути, било је »За мном!«
Травила борбе ми, нови борци, лако смо научили. Ваљало је само ићи >а Мирком. А њега као да метак није хтео, или није могао погодити. Ни нас >З њега. Или нам се то тако само чинило.

Био је помало чудан. Једини је од свих старешина у борби носио >утомат о једном, а онајпероку пушку на другом рамену. Употребљавао >их, зависно од прилика. Једном, док омо маршовали, погодио је из >ушке зеца у трку, на поприличној даљини. Кажу, да је то само он могао.

Када смо били на положајима испред Товарника, имао је обичај да >едне на грудобран, капу на очи натуче испод ње вире праменови светло- >славе косе. Снајперку би уз раме притегао, и када бисмо чули пуцањ, >шје требало да питамо. Знали смо да је један са оне, противничке стране >ање.

На одмору у Мартинцима није нам дао да предахнемо. Били омо >обили нове митраљезе, максиме. Оне на точковима. Таман се негде изва- >лимо да одморимо, кад его ти Влаховића, вуче митраљез за собом и седне >окрај нас. Сам себи марамицом свеже очи и почне да расклапа и склапа >итраљез. Полако, па све брже. И тако неколико пута; и салдо ћути.

— Е, па нећеш, у мемо и ми, друже делегате — нестрпљиво устаде >ошко Сабљић, нишанција митраљеза у пратећој четп.

Зачас се окуписмо, довукосмо митраљезе, па навалисмо. Однекуд смо >ат набавили и мерили време. Када је Влаховића неколицина победила, >амо се благо насмешио.

Био је међу нама и један мало чудан борац. Никако нисмо могли да >а убедимо да је човек од мајмуна постао и да свети Илија нема везе са >р.мљавином. У сваком селу морао би да завири у цркву, а пред борбу би >е крстио. Било је још таквих, али тај је претеривао. Ми смо га због >ога много задиркивали. Онда он оде да се пожали Мирку.

— Је ли истина, друже делегате, да се не сме веровати у бога?

— Није. Ко ти то рече?

И одоше ои! полако кроз неки воћњак. Ко зна шта су (и колико >ричали? Тек, тај се више није крстио, а ми смо били озбиљно крити- >овани на прво, > скојевском састанку.

Почела је била наша офанзива. Ослобађасмо редом Јамену, Стро- >шинце, Рачиновце. Тада много драшх очију нестане. Туга се у труди >вукла. Вриштали бисмо, псовали, плакали, само да борци нисмо.

*Наша борба захтијева,
кад се гине да се пјева!*

То Мирко Влаховић, заставник и водни делегат тугује. Прихватисмо и ми, и би нам лакше.

Лете наши »штурмовици« и туку положаје испред села Бупћа. Три дана непрекидно тамо бију и груди 1. батаљона, али се, као буре валови, немоћно одбијају. Очекујемо да се наши са оне стране Саве искрцају Немцима иза лећа. Код нас све равно, и само брише. Растури нас немачка артиљерија. Мучимо се, не би ли опазили њиховог осматрача. Затим одјекпу усамљени пуцањ, ту одмах покрај нас. Са једног високог јаблана паде нешто, као врећа. Мирко одложи снајперку и само пљуну. Мало после и артиљерија престаде да бије по нама.

— Ноћас ће нам помоћи наши тенкови, — објашњава нам Влаховић, некако пред први сумрак.

И заиста, чим се смркло, зачусмо брујање мотора. И топовску и лштраљеску паљбу истовремено. Тенкови се тако припремаше све до зоре. Ујуцру, од орца смо се насмејли лукавству нашег команданта брцаде, мајора Шпира Шпадијера. То нису били тенкови, већ трактори, покупљени из околних села. Немци су били насамарени. Привукли су противоклопну артиљерију на наш правац. То јутро пробијен је сремоки фронт на правцу Шида. И испред нае су Немци побегли. Лудо смо се радовали, подвриокивали и подвизима хвалисали.

После тога нисмо могли да их стигнемо, тако су се брзо повлачили и, повремено, огорчено бранили. Ослободисмо Врбању, Врчин Дол, Сибињ, па Малу Барну. У Великој Барни, надомак Бјеловара, у нашу радост забијен је нож. Стајали смо неми крај мртвог тела у зеленом шињелу. Капа му је била спала, а плава коса лепршала. Образ му је био наслоњен на снајиереку пушку, крај које је лежао аутомат. Лпце нашег Мирка Влаховића, водног делегата у пратећој чети 1. батаљона, било је смирено, као да пева: »Наша борба захтијева ...«!

Било је то 27. априла 1945. године.

Стеван ПЕТРОВИЋ

НЛ ВРЧИН ДОЛУ

Бригада је без одмора наставила правцем: Кондрњ, Левањска Варош, Рушево, Бука и 18. априла у зору избила код села Врчин Дол. Имала је задатак да пресече комуникацију Славонски Брод—Загреб, којој! се непријатељ повлачио ка западу.

У 6 часова 1. батаљон поседа положаје на мошумљеним падинама деено од пута који води од Врчин Дола на главну комуникацију. Лево се налазио 2. батаљон, а 3. батаљон је у резерви бритаде. Деоно је 3. крајишка брнгада.

Штаб 1. батАљона распоредио је чете за напад и ојачао их са по два митраљеза макоима и са по две противтенковке пушке. 1. и 2. чета оу биле у првој липији, а вод аутоматичара на шиховом споју. 3. чета се налазила у резерви батаљона. Минобацачка чета заузела је ватрене

Одједном, као да полетих у вис. Као да постоље са леђа нестаде.
— Дај, соколе, то овамо. Одмори мало.

Пренух се. Хтедох да не дам, али су постоље већ шчеиале његове ручерде. Ишао је крај колоне лако, онако висок, широких плеђа. О једно раме обесио постоље. Чинило ми се да га је нооо тако лако као да двоглед нооо. Ноћ као да наједном румен доби. Кроз тело ми проструја радост нека.

За тих петнаест дана, колико сам био борац, и прва политичка предавања слушао сам од њега. Мало је говорио, а пуно казивао.

У првој борби, тамо на Маторној шуми, за време јуриша није командовао као други. Једино што смо од њега могли чути, било је »За мном!«
Правила борбе ми, нови борци, лако смо научили. Ваљало је само ићи за МиркоМ. А њега као да метак еије хтео, или није могао погодити. Ни нас уз њега. Или нам се то тако само чинило.

Био је помало чудан. Једини је од свих старешина у борби носпо аутомат о једвом, а онајпероку пушку на другом рамену. Употребљавао би их, зависно од прилика. Једном, док омо маршовали, иогодио је из пушке зеца у трку, на поприличној даљини. Кажу, да је то само он могао.

Када смо били на положајима испред Товарника, имао је обичај да седне на грудобран, капу на очи натуче испод ње вуре праменови светлоплаве косе. Снајперку би уз раме притегао, и када бисмо чули пуцањ, није требало да питамо. Знали смо да је један са оне, противничке стране мање.

На одмору у Мартинцима није нам дао да предахнемо. Били омо добили нове митраљезе, максиме. Оне на точковима. Таман се негде изваљимо да одморимо, кад ето ти Влаховиња, вуче митраљез за собом и седне покрај нас. Сам себи марамicom свеже очи и почне да расклапа и склапа митраљез. Полако, па све брже. И тако неколико иута; и само ћути.

— Е, па нећеш, умемо и ми, друже делегате — нестрпљиво устаде Бошко Сабљић, нишанција митраљеза у пратећој чети.

Зчас се окуписмо, довукосмо митраљезе, па навалисмо. Однекуд смо сат набавили и мерили време. Када је Влаховића неколицина победпла, само се благо насмешио.

Био је међу нама и један мало чудан борац. Никако нисмо могли да га убедимо да је човек од мајмуна постао и да свети Илија нема везе са грмљавином. У сваком селу морао би да завири у цркву, а нред борбу би се крстио. Било је још таквих, али тај је претеривао. Ми смо га због тога много задиркивали. Онда он оде да се пожали Мирку.

— Је ли истина, друже делегате, да се не сме веровати у бога?

— Није. Ко ти то рече?

И одоше они полако кроз неки воћњак. Ко зна шта су и колико причали? Тек, тај се више није крстио, а ми смо били озбиљно критиковани на првом окојевском састанку.

Почела је била наша офанзива. Ослобаћасмо редом Јамену, Стрoшинце, Рачиновце. Тада много драшх очију нестаде. Туга се у груди увукла. Вриштали бисмо, псовали, плакали, само да борци нисмо.

*Наша борба захтијева,
кад се гине да се пјева!*

То Мирко Влаховић, заставник и водни делегат тугује. Прихватисмо и ми, и би нам лакше.

Лете наши »штурмовици« и туку положаје испред села Бурића. Три дана непрекидно тамо бију и груди 1. батаљона, али се, као буре валовп, немоћно одбијају. Очекујемо да се наши са оне стране Саве искрцају Немцима иза лећа. Код нас све равно, и само брише. Растури нас немачка артиљерија. Мучимо се, не би ли опазили њиховог осматрача. Затим одјекну усамљени пуцањ, ту одмах покрај нас. Са једног високог јаблана паде нешто, као врећа. Мирко одложи снајперку и само пљуну. Мало после и артиљерија престаде да бије по нама.

— Ноћас ће нам помоћи наши тенкови, — објашњава нам Влаховић, некако пред први сумрак.

И заиста, чим се смркло, зачусмо брујање мотора. И топовску и митраљеску палбу истовремено. Тенкови се тако припремаше све до зоре. Ујутру, од орца смо се насмејили лукавству нашег команданта бригаде, мајора Шнира Шпадијера. То нису били тенкови, већ трактори, покупљени из околних села. Немци оу били насамарени. Привукли су протпвклопну артиљерију на наш правац. То јутро пробијен је сремски фронт на правцу Шида. И испред нас су Немци побегли. Лудо смо се радовали, подвриокивали и подвизима хвалисали.

После тога нисмо могли да их стигнемо, тако су се брзо повлачили н, повремено, огорчено бранили. Ослободисмо Врбању, Врчин Дол, Сибињ, па Малу Барну. У Великој Барни, надомак Бјеловара, у нашу радост забијен је нож. Стајали смо неми крај мртвог тела у зеленом шињелу. Капа му је била спала, а плава коса лепршала. Образ му је био наслоњен на снајиереку пушку, крај које је лежао аутомат. Лице нашег Мирка Влаховића, водног делегата у пратећој чети 1. батаљона, било је смирено, као да пева: »Наша борба захтијева ...«!

Било је то 27. априла 1945. године.

Стеван ПЕТРОВИЋ

НА ВРЧИН ДОЛУ

Бригада је без одмора наставила нравцем: Кондрић, Левањска Ва-рош, Рушево, Бука и 18. априла у зору избила код села Врчин Дол. И мала је задатак да пресеке комуникацију Славонски Брод—Загреб, којом се непријатељ повлачио ка западу.

У 6 часова 1. батаљон поседа положаје на шумљеним падинама десно од пута који води од Врчин Дола на главну комуникацију. Лево се налазио 2. батаљон, а 3. батаљон је у резерви бригаде. Деоно је 3. крајишка бригада.

Штаб К батаљона распоредио је чете за напад и ојачао их са по два митраљеза максима и са по две противтенковоке пушке. 1. и 2. чета оу биле у првој линији, а вод аутоматичара на њиховом споју. 3. чета се налазила у резерви батаљона. Минобацачка чета заузела је ватрене

положаје пза борбепог распореда батаљона, а вод противтенковских топова у рејону 1. чете. Штаб батаљона се налазио непосредно иза стрељачких чета, са којима је био у телефонској вези, као и са штабом бригаде.

У 7 часова 1. батаљон је дошао у сукоб са непријатељем на самој комуникацији. Развила се оштрена борба између наших чета и вишеструко надмоћнијег непријатеља. И поред више узастопних јуриша висло успели сломити непријатеља и иресећи комуникацију. Чете су наставиле да се боре, али оу и саме трпеле осетне губитке.

Лево, 2. батаљон није у исто време напао непријатеља, због чега је сва ватра била концентрисана на 1. батаљон. Тек око 9 часова 2. батаљон врши напад и доспева близу комуникације. У два узастопна противнапада непријатељ и њега одбацује од комуникације. Батаљон се рокира удесно, ка 1. батаљону, опет напада на комуникацију, али без успеха.

На сектору 1. батаљона и даље се водила борба несмањеном жестином. Минобацачи бригаде и батаљона тукли су непријатеља јаком ватром. Артиљерија је била пасивна, у овом периоду борбе није отвараала ватру. Са деоним оуседом није било ни ватрене везе. Деони бок батаљона био је, због тога, откривен.

Око 10 часова непријатељ је почео да туче наше положаје убитачном ватром артиљерије, тенкова и минобацача. Чинило се да нреорава сваки метар земљишта на нашем положају. Гранате су чупале стабла из корена. Особито је била јака ватра непријатељских »флакова«, који су дејствовали са ивице шуме и са комуникације. Био је то прави пакао. Борци нису могли главу подићи са земље. Све телефоноке линије са четама и штабом бригаде биле оу покидане.

У 10.30 часова командир 1. чете Буро Ноковић, известио је штаб батаљона да већа непријатељска колона подилази нашим положајима. Наредио сам командама чета да повећају опрезност и да ватром из ових оружја осујете његов напад. Минобацачка чета одмах је ступила у дејство. И поред тога непријатељ је наставио да подилази положајима батаљона. Известио сам штаб бригаде о насталој оитуацији и од команданта тражио подршку дивизијске артиљерије. У међувремену непријатељ је избио на предњу ивицу шуме и, под заштитом јаке ватре, почео се утврђивати. Нисмо успели да га одбијемо.

Око 11 часова непријатељ је кренуо у напад. Заоипа наше-чете ватром из шараца, панцерфауста и флакова, а оне и вод аутоматичара одговарају пушчаном и митраљеском ватром; наши митраљеи налазе се у стрељачком строју. Борбе су огорчене. Почеле су да раде и ручне бомбе. Свако дрво, жбун и испупчење постаје драгоцен ватрени заклон. С напором смо одолевали јуришима непријатеља. Дивизијока артиљерија дејствује и туче непријатељске положаје, али од њене ватре и ми имамо губитака, јер смо често измешани са непријатељем. Од командама бригаде тражимо да артиљерија одмах прекине ватру, што је мало после и учинила, однооно ватру је пренела на комуникацију.

У трећем, најонажнијем јуришу непријатељ успева да присили 2. чету на повлачење. Због критичне ситуације штаб батаљона убацује у борбу 3. чету. Обе чете, 3. и 2, врше силовити јуриш. После тешке једночасовне борбе непријатељ је потионут до ивице шуме, али нисмо успели да га одбацимо на комуникацију. У овој исцрпљујућој борби 1. батаљон је имао велике губитке — 7 мртвих и преко 60 теже и лакше рањених.

Чланови штаба бригаде иосматрали оу са бригадне осматрачнице цео ток борбе 1. батаљона.

Око 14 чаоова на осматрачницу је стигао командант 11. дивизије, Жарко Видовић, и упознао се са оитуацијом на положајима бригаде. Командант дивизије ме је позвао телефоном и тражио да изнесем оитуацију. Рекао оам му да је батаљон јако исцрпен, да је претрпео велике губитке и да, без помоћи, неће моћи одржати положаје уколико непријател. буде нападао као до сада. Желео сам да се у борбу уведе 3. батаљон. Командант дивизије је наредио да по сваку цену батаљон одржи положаје до увођења у борбу 3. батаљона.

У 15 часова 3. батаљон, из резерве, уведен је у борбу. Посео је положаје лево од 1. батаљона, са задатком да у садејству са њим изврши противнапаА и одбаци непријатеља на комуникацију.

Батаљони оу извршили снажан напад. После трочасовне борбе, која се у појеАиним фазама водила прса у прса, уз наизмвничне нападе и противнападе, и уз обострану употребу ручних бомби, око 19 часова успели су да непријатеља одбаце на комуникацију и да му нанесу велике губитке. У дванаесточасовној борби тог дана, непријатељ је имао око 150 мртвих и рањених. Уништено је више моторних возила а једна кола са муницијом била су заплењена.

Први батаљон је поред 7 погинулих имао и 77 теже и лакше рањених. Два митраљеза максима и једае снајпер уништени су артиљеријском ватром.

Борба на Врчин Долу била је најтежа од свих које је батаљон водио од пробоја сремског фронта до завршетка рата. У њој су борци и руководиоци показали велику храброст и издржљивост у борби против више-струко надмоћнијег непријатеља.

Василије Ђ. РАДУЛОВИЋ

БОРБЕ ЗА ВЕЛИКУ БАРНУ

Бригада је у зору 26. априла избила пред Велику Барну, где је на положају оменила 12. славонску бригаду. Село оу браниле јаке немачке и усташке снаге и мање јединице домобрана и белогардејаца, ојачане артиљеријом и минобацачима.

Главна непријателлка упоришта налазила су се око сеоске цркве и на косама лево и десно од села. На косама је непријатељ истурио јача одељења, која су, из ровова и митраљеских гнезда, штитила целу котлину испред села и пут Велика Барна—Грубишно Поље.

Брига^ је пошла у напад тек што је истекао први сат 27. априла. Први батаљон је нападао десно од пута који води за село, а други котлином, лево од пута. Трећи батаљон се налазио у резерви бригаде. Деоно је нападала 5. козарока, а лево 12. крајишка бригада.

Уз анажну подршку дивизијоке артиљерије и минобацача, једилце у кренуле у напад. Непријатељ је давао оштрени отпор на целом фронту Дивизије, а најјачи на сектору напада наше 8. бригаде, која је угрожала комуникацију Грубишно Поље—Велика Барна—Бјеловар.

На свом правцу напада, 1. батаљон је ломио одбрану непријатеља, зарочито 1. и 3. чете, које су нападале на источне косе, без чијег пада је било тешко продрети у село.

Иако је непријатељ давао жилав отпор, 1. батаљон је до 11 часова избио у средиште села, близу цркве. Непријатељ даје жесток отпор, цукућн наше чете из свих оружја. Јуриш 1. и 3. чете на положаје у рејону цркве није успео. У њему смо имали 5 мртвих и 12 рањених Зораца. Међу њима је и курир батаљона, Милојко Петровић, који је због дзузетне храбрости на сремском фронту био одликован медаљом за храброст и унапређен у чин млађег водника.

Продревши дубље од осталих јединица на левом и десном крилу, 1. батаљон се једног тренутка нашао под ватром овог деоног суседа, од шје је имао мање губитке. Уз то је и непријатељ ангажовао своје најјаче снаге против њега. Уз подршку топова, минобацача и флакова те онаге су, у више узастопних јуриша, принудиле батаљон да се иОвуче ка пола-ЉИМ положајима. Дивизијска артиљерија и минобацачи пружили су нам јаку ватрену подршку.

У насталој ситуацији штаб бригаде уводи у борбу 1. чету 3. батаљона, ради обезбеђења левог бока бригаде, 2. његову чету придаје као резерву 1. и 2. батаљону, а 3. чету уводи на деоно крило бригаде.

У борбу су тако уведене ове снаге бригаде. Успеле су да непријатеља шдрже на његовој раније организованој линији, око један километар од цркве. Све до ноћи непријатељ је тукао положаје бригаде јаком затром артиљерије и минобацача.

У току ноћи извршено је прегруписавање наших онага; 12. бригада се пребације са левог на десно крило, а 5. козарска се рокирала више удежо. Две чете 3. батаљона, ојачане дивизионом артиљеријског пука, биле су пребачене на положаје 12. бригаде.

Нови општи напад на непријатеља извршен је 28. априла у 2 часа. Борба се водила целога дана несмањеном жестином. Непријатељ је вршио јаке противнападе, особито на фронту 8. бригаде. И поред тога што је непријатељ имао велике губитке, наш напад није имао видног успеха. Прегруписавање снага и садејство суседних јединица није дало видних резултата.

Око 12 часова 12. бригада је успела да изравна фронт са нашим десним крилом; тиме је смањен притисак на 1. батаљон. У току ноћи 1. батаљон се рокирао улево, ка 2. батаљону, иошто је 12. бригада добила Јадатак да се рокира ближе селу. Штаб наше бригаде повукао је 3. чету 3. батаљона у резерву. Сутрадан, 29. априла, налазили смо се на истим положајима. Непријатељ их је и даље тукао јаком артиљеријском и минобацачком ватром. Неколико узастопних напада непријатеља на положаје 1. и 3. батаљона одбијени су. Око 17 часова непријатељ је извршио нови јако напад на 2. батаљон, који се огорчено бранио, али је био присиљен да повлачење. Штаб батаљона је брзо интервенисао и повео батаљон у противнапад. Батаљон је натерао непријатеља да одступи. У томе му је затром помагао 1. батаљон.

У току ноћи 1. и 2. батаљон су изводили демонстративни напад на непријатеља. Све до сванућа тукли су његове положаје јаком пушчаном и митраљеоком ватром.

Непријатељ је 30. априла у 16 часова почео да туче ураганоком артиљеријском и минобацачком ватром. Али није дуго трајала — око осам минута. Око 18 часова на командно место штаба 1. батаљона стигли су чланови штаба бригаде. Командант Шпадијер је штабовима батаљона издао нову заповест за напад. После јаке артиљеријске припреме батаљони су кренули у напад у 21 час и, у налету, заузели непријатељске положаје, које су бранили само мањи заштитнички делови.

У село су јединице ушле без отпора, главне непријатељске снаге повукле су се пре напада.

У поноћ је Велика Барна била ослобођена. Курири 2. батаљона попели су се на звоник сеоске цркве и звоњењем огласили да је село оолобођено. То је био и уговорени знак обавештавања суседних јединица.

Непријатељу су нанети губици — око 300 мртвих и рањених војника,

Василије РАДУЛОВИЋ

ИЗНЕНАДНЕ ЖРТВЕ (1. батаљон на маршу ка Чазми)

После дан-два одмара и попуне новим борцима, који су стигли са југа Србије, из Ниша, Пирота и Врања, 1. батаљон је добио задатак да у току дана омени јединице 3. батаљона на положајима код реке Чазме, пређе реку и створи услове за даље нападе.

Батаљон је маршевао кроз велику храстову шуму, прошарану про планцима. Положај непријатеља надвисивао је реку и земљиште којим се батаљон кретао. Успут смо наишли поред командног места штаба 3. батаљона, па је командант, Василије Радуловић, свратио тамо. Батаљон је настајио покрст ка реци. Кретао се по четама, са истуреним обезбеђењем.

На челу батаљона кретао се део команде, са водом за везу и групом курира. Позади, на око 200 метара, кретала се команда 1. чете, а са њом највећи број старешина друш чета, командира, комесара и њихових помоћника, са својим куририма. То да се за време марша на челу колоне (челне јединице) нађу понеке старешине из других чета било је већ окоморно у ходана навика. Чиниле су то ради лакшег упознавања са ситуацијом, брзог пријема задатака и његовог преношења је Аиници. Имао је тај обичај добрих али и лоших последица.

Стигло је наређење да колона стане. Јединице су застале. Са групом курира и средствима везе застао сам и ја. Нешто иза мене, под великим, дебелим храстом, прикупила се група командира и комесара чета и шихових помоћника. Нисмо ми слутили шта нас чека. А с друге стране реке непријатељ је, изгледа, пратио наш покрет и ухватио нас на застанку. Отворио је снажиу -минобацачку ватру, која је прецизно захватила предњи део

Уз снажну подршку дивизијске артиљерије и минобацача, једшце су кренуле у напад. Непријатељ је давао огорчени отпор на целом фронту дивизије, а најјачи на сектору напада наше 8. бригаде, која је угрожавала комуникацију Грубишно Поље—Велика Барна—Бјеловар.

На овом правцу напада, 1. батаљон је лomio одбрану непријатеља, нарочито 1. и 3. чете, које су нападале на источне косе, без чијег пада је било тешко продрети у село.

Иако је непријатељ давао жилав отпор, 1. батаљон је до 11 часова избио у средиште села, близу цркве. Непријатељ даје жесток отпор, цукући наше чете из свих оружја. Јуриш 1. и 3. чете на положаје у рејону цркве није уопео. У њему смо имали 5 мртвих и 12 рањених бораца. Међу њима је и курир батаљона, Милојко Петровић, који је због изузетне храбрости на сремском фронту био одликован медаљом за храброст и унапређен у чин млаћег водника.

Продревши дубље од осталих јединица на левом и десном крилу, 1. батаљон се једног тренутка нашао под ватром овог десног суседа, од које је имао мање губитке. Уз то је и непријатељ ангажовао своје најјаче онаге против њега. Уз подршку топова, минобацача и флакова те онаге оу, у више узастопних јуриша, принудиле батаљон да се повуче ка полазним положајима. Дивизијска артиљерија и минобацачи пружили су нам јаку ватрену подршку.

У насталој ситуацији штаб бригаде уводи у борбу 1. чету 3. батаљона, ради обезбеђења левог бока бригаде, 2. његову чету придаје као резерву 1. и 2. батаљону, а 3. чету уводи на десно крило бригаде.

У борбу су тако уведене ове снаге бригаде. Успеле су да непријатеља задрже на његовој раније организованој линији, око један километар од цркве. Све до ноћи непријатељ је тукао положаје бригаде Цакм ватром артиљерије и минобацача.

У току ноћи извршено је прегруписивање наших онага; 12. бригада се пребације са левог на десно крило, а 5. козарска се рокирала више удаљено. Две чете 3. батаљона, ојачане дивизионом артиљеријског пука, биле су пребачене на положаје 12. бригаде.

Нови општи напад на непријатеља извршен је 28. априла у 2 часа. Борба се водила целога дана несмањеном жестином. Непријатељ је вршио јаке противнападе, особито на фронту 8. бригаде. И поред тога што је непријатељ имао велике губитке, наш напад није имао видног успеха. Прегруписивање онага и садејство суседних јединица није дало виднијих резултата.

Око 12 часова 12. бригада је успела да изравни фронт са нашим десним крилом; тиме је смањен притисак на 1. батаљон. У току ноћи 1. батаљон се рокирао улево, ка 2. батаљону, пошто је 12. бригада добила задатак да се рокира ближе селу. Штаб наше бригаде повукао је 3. чету 3. батаљона у резерву. Сутрадан, 29. априла, налазили смо се на истим положајима. Непријатељ их је и даље тукао јаком артиљеријском и минобацачком ватром. Неколико узастопних напада непријатеља на положаје 2. и 3. батаљона одбијени су. Око 17 часова непријатељ је извршио нови јаки напад на 2. батаљон, који се огорчено бранио, али је био присиљен на повлачење. Штаб батаљона је брзо интервенисао и повео батаљон у Противнапад. Батаљон је натерао непријатеља да одступи. У томе му је ватром помагао 1. батаљон.

У току ноћи 1. и 2. батаљон су изводили демонстративни напад на непријатеља. Све до сванућа тукли су његове положаје јаком пушчаном и митраљеоком ватром.

Непријатељ је 30. априла у 16 часова почео да туче ураганоком артиљеријском и минобацачком ватром. Али није дуго трајала — око осам минута. Око 18 часова на командно место штаба 1. батаљона стигли су чланови штаба бригаде. Командант Шпадијер је штабовима батаљона издао нову заповест за напад. После јаке артиљеријске припреме батаљони су кренули у напад у 21 час и, у налету, заузели непријатељске положаје, које су бранили само мањи заштитнички делови.

У село оу јединице ушле без отпора, главне непријатељске снаге повукле су се пре напада.

У поноћ је Велика Барна била ослобођена. Курири 2. батаљона попели су се на звоник сеоске цркве и звоњењем огласили да је село оело-бођено. То је био и уговорени знак обавештавања суседних јединица.

Непријатељу оу нанети губици — око 300 мртвих и рањених војника,

Василије РАДУЛОВИЋ

ИЗНЕНАДНЕ ЖРТВЕ (1. батаљон на маршу ка Чазми)

После дан-два одмора и иопуне новим борцима, који су стигли са југа Србије, из Ниша, Пирота и Врања, 1. батаљон је добио задатак да у току дана амени јединице 3. батаљона на положајима код реке Чазме, пређе реку и створи услове за даље нападе.

Батаљон је маршевао кроз велику храстову шуму, прошарану про планцима. Положај непријатеља надвиоивао је реку и земљиште којим се батаљон кретао. Успут смо наишли поред командног места штаба 3. батаљона, па је командант, Василије Радуловић, свратио тамо. Батаљон је наста-вио покрет ка рел1. Кретао се по четама, са истуреним обезбеђењем.

На челу батаљона кретао се део команде, са водом за везу и групом курира. Позади, на око 200 метара, кретала се команда 1. чете, а са њом највећи број старешина других чета, командира, комесара и њихових помоћника, са овојим куририма. То да се за време марша на челу колоне (ч.мне јединице) наћу понеке старешине из других чета било је већ окоро уходана навика. Чиниле су то ради лакшег упознавања са ситуацијом, брзог пријема задатака и његовог преношења јединици. Имао је тај обичај добрих али и лошних последица.

Стигло је наређење да колона стане. Јединице су застале. Са групом курира и средствима везе застао сам и ја. Нешто иза мене, под великим, дебелим храстом, прикупила се опрупа командира и комесара чета и њихових помоћника. Нисмо ми слутили шта нас чека. А с друге стране реке непријатељ је, изгледа, пратио наш покрет и ухватио нас на застанку. Отвор-по је снажну лшнобаначку ватру, која је прецизно захватила предњи део

маршевског поретка батаљона. Снажне експлозије минобацачких граната шарале су по колони и око ње. Изненадна ватра збунила је борце и старешине. Сваки је тражио заклон. Ватрени налет био је кратак. Погледао сам бко себе. Најтежи призор ми се указао под оним великим храстом. Неколико старешина и бораца лежало је у крви, набачени једни на друге, а велики храст — цео окресан. Неколико курира, радиста и телефониста лежало је мртво и рањено. Још је при свести био друг Видак Глушац, комесар једне чете. Пошто ме угледао, узвикнуо је: »Јакићу, браге, спасавајте нас.« Учинили смо оно што смо могли. На колима и носилима пребачени су сви рањени и мртви до првог села, а рањени и даље, у бригадно превезалиште.

Новодошди борци, без борбеног и војничког иокуства, изненађени јаком минобацачком ватром, разбежгли су се по шуми, тражећи заклон. Доста тешкоћа имала је команда батаљона док је евакуисала мртве и рањене (било их је око тридесет), попушла места изгинулих руководилаца и прикупила раетурене борце. Тек након неколико часова батаљон је опет био спреман да извршава задатке.

Милорад ЈАКИЋ

НАПАД НА НОВУ ПЛОШЧИЦУ

У ноћи 1. маја 1945. године бригада је избила на проотор села Орловац, где је попуњена новим борцима. Ту је, такође, борцима замењена дотрајала одећа и обућа.

Већ 2. маја, у 3 часа ујутро, командант бригаде је наредио да 3. батаљон пређе реку Чазму и нападне село Нову Плошчицу. Ооигурање мостобрана штитила је чета 2. батаљона. Село оу браниле немачке и усташке јединице, ојачане артиљеријом и минобацачима. Било је добро утврђено, системом групних ровова, особито на иоточникм косама које доминирају селом и обалама Чазме.

Напад батаљона није успео. Већ у зору он се повукао на десну обалу и заузео положаје лево и деоно од пута који води од Орловца ка Старој Плошчици.

Предњи делови и извиђачке јединице обезбеђивали оу наше положаје према Новој и Старој Плошчици. Непријатељ је повремено тукао наше положаје артиљеријом.

Око 12 часова ка Чазми је кренуо и 1. батаљон. Кретао се кроз густу шуму, која му је омогућавала добро маокирање. Онда је непријатељ изненада почео да туче јаком ватром артиљерије и минобацача целу десну обалу Чазме и шуму којом се кретао 1. батаљон. Батаљон је претрпео тешке губитке. Погинули су командир и комесар 2. чете, Радуле Радуловић и Араган Николић, помоћник комесара чете Видак Глушац и још 3 борца, 15 бораца било је теже и лакше рањено, а четири су контузована.

Батаљони су 3. маја ујутро поново добили задатак да прећу Чазму и нападну Нову Плошчицу. Трећи батаљон је прешао реку лево од моста, а

2. и 1. батаљои у рејону воденице испод шуме Брестик. После прелаока реке непријатељ је отворио јаку митраљеску и минобацачку ватру и извршио онажан противнапаА с циљем да батаљоне одбаци на супротну обалу. Сва три батаљона су, после краће борбе, присилила непријатеља на иовлачење. Око 14 часова непријатељ је извршио више узбстопних противнапада и успео да одбаци 3. батаљон на оупротну обалу, у рејону моста, али су га 1. и 2. батаљон жестокиМ противнападом потисли и нанели му осетне губитке што је омогућило 3. батаљону да поново пређе Чазму и заузме раније положаје.

У 16 чаоова добили смо наређење штаба бригаде за општи напад на Нову Плошцицу. Напад је почео у 17 часова, после јаке артиљеријске припреме. Два батаљона, 1. и 3, нападали оу иреко откривених коса, одакле их је тукла јака митраљеска и минобацачка ватра. Напредовали смо успорено, пузећи уз стрме косе, које је непријатељ држао под ватром. Нападајући са североистока, 2. батаљон је неопажено подишао непријатељским положајима, у кратком окршају успео да га потисне и да заузме више кућа на ивици села. Због тога успеха 2. батаљона непријатељ је почео да се колеба па је ослабила његова ватра дуж целог полождја. Батаљон је са две чете^а наставио енергичан напад. Оне оу брзо и заузели их. У то време нападају и 3. и 1. б а ^ ^ Н ^ И Ш Ш Ш ^ Н Р Ц Р Ј

У 20 часооа бригада је заузела Нову Плои^аКцу и наставила гоњење непријатеља у правцу села Берек.

У овим борбама непријатељ је претрпео велике губитке — око 200 мртвих и рањених. Заплењена му је комора, са минобацачким гранатама и пушчаном муницијом.

Василије Ђ. РАДУЛОВИЋ

ЧЕТА СЕ ВРАТИАА ДОМОБРАНСКИМ КАМИОНИМА

Бригада је 5. маја 1945. шдине, као претходница 11. дивизије, наступала од Бјеловара ка комуникацији Загреб—Вараждин. У њеној претходници био је 1. батаљон. После двочаеовне борбе са усташким јединицама он је заузео село Фаркашевац. Запленио је троје кола, са више сандука иешадијске муниције, и два пушкомитраљеза. У једним колима се налазио заробљени, тешко рањени борац 6. личке дивизије, која је наступала лево од нас. Рањен у груди јако је крварио. Наше болничарке оу га прихватиле, указале му прву помоћ и одмах га транспортовале у бригадно превизијалиште.

Батаљон је наставио наступање ка оближњем селу Хагањ. Располагали смо поузданиМ обавештењем да се у селу налази штаб усташке дивизије. Штаб батаљона упутио је 2. чету да се што пре провуче кроз шуму и избије на пут севарозападно од села и да тамо пресече одступницу непријатељу. Главнина батаљона подилазила је селу успорено, очекујући да се 2. чета забаци непријатељу иза лећа; ипак, ушла је у село без борбе, пошто је непријатељ на време побеоа; 2. чета је закаснила.

У Хагњу смо остали нешто дуже ради одмора јединица. У касним поподневним чаоовима штаб бригаде је издао наређење за даље наступање.

У претходници се и даље налазио 1. батаљон. Ишао је уољеним маршем, ка Градецу и Врбовцу, које је без борбе заузео и поставио ка селу Худово, где се одмарао и вечерао. Извиђачке јединице су утврдиле да непријатеља нема нигде у блини. Те податке су потврдили и мештани оуседних села.

Комуникацију Загреб—Вараждин пресекли смо 7. априла у рејону Зелина—Комин, обезбеђујући се од Загреба и Вараждина и пута који води за Забок. Чета која је била у обезбеђењу од правца Брезнице сукобила се са мањом групом усташа, натерала је у бекство и убила два војника.

Мештаии оближњег села Бисег обавестили су нас да је претходне ноћи кроз њихово село прошла већа колона камиона путем ка шуми, која је од села удаљена 6 километара, и да се још тамо налази.

Штаб батаљона је ојачао 1. чету са два митраљеза максима и три противтенкбвске пушке и упутио је тамо. Са чотом су пошла два млаћа мештанина, који су се добровољно понудили да помогну и буду водичи.

Чекали смо чету да се врати више од два часа. Али се она није враћала нити слала извештај, што нас је забринуло. Упутили смо једно ојачано одељење да ухвати везу са њом. Није прошло ни двадесет минута од одласка одељења, а из тога правца зачули смо јаку буку мотора. Појавила се колона возила, ишла је у нашем правцу, али нисмо видели чету (била је укрцана на камионе, пошто је претходно разоружала непријатељске војнике. Преко возила испалили смо два митраљеска рафала, за опомену да стану. То су и учинили.

Из једних путничких кола излазе командир и комесар 1. чете, Буро Ноковић и Богдан Радулооић. Трче ка нама. Извештавају да је чета заробила домобраноки ауто-батаљон, са 70 војника и официра, међу којим и три пуковника. Заплењено је 13 камиона, 3 путничка аутомобила и 7 мотоцикла циндапа са приколицама, аутомехагачарска радионица за одржавање возила и више покретних кухиња.

Команданта и више официре смо саслушали. Изјавили су да су побегли из Загреба од Немаца и усташа, са намером да се предају ишој војсци.

Послали смо комесара 1. чете, са два борца и једним пушкомитраљезом, да обавести штаб бригаде о овом догађају. Одвезли су се путничким аутомобилом.

У 13 часова стигли су штаб дивизије и штаб бригаде. Командант дивизије је похвалио команду 1. чете и њене борце.

Моторна возила распоређена су бригаама. Једна путничка кола додељена су штабу наше бригаде. У даљем наетупашу 1. батаљон је у селу Клањец заробио домобранску пуковнију од 1.500 војиика и официра, међу којима је било и неколико Черкеза.

Од села Клањец батаљон се налазио у заштитници позадинских делова брнгаде, са којима је ушао у Цеље 11. маја у 14 часова.

Василије Ђ. РАДУЛОВИЋ

Негдје око подне 11. маја командант 11. крајишке дивизије, Жарко Впдооић, нар>едио је нашој бригади да што прије стише у Цеље и преоијече пут непријатељским онагама које се кршћу од Зиданог Моста, преко Цеља, ка Аустрији. Према обавјештењу које омо тада добили, на простору Зидани Мост—Цеље налази се око 50.000 усташа и четника, који свим силама настоје да се пробију за Аустрију. Требало им је чим прије пресећи пут тако да наше јединице, са фронта и са бокова, заједно са 8. бригадом, стигну да разоружају ову гомилу непријатељевих слугу.

Штаб брнгаде се одлучио за врло смјели потез — да у десетак заплијењених камиона и два путничка аутомобила укрца макоимално могући број бораца из свих батаљона и да се кроз њемачке колоне пробије у Цеље још исте ноћи 11/12. маја.

Камиони, путнички аутомобили и возачи имали оу све ознаке које су носили прије него смо их заплијенили, однооно заробили. То је било јако важно, јер нас је маскирало пред непријатељским јединицама које су одспттеле ка Цељу — истим путем којим смо се и ми кретали. У току дана слго стигли до Св. Петра н успут разоружали око 100 непријатељских војника. Од Св. Петра према Цељу кретала се колона њемачких јединица. Са њом су се кретале и неке усташке јединице. У току дана нијесмо могли да се пробијемо тим путем. По паду мрака наша моторизована колона дроко је упала у колону Није.маца. Њемачке јединице кретале су се пјешнице, у двије колоне, са оваке стране цесте по једна. Средина цесте је остала слободна за моторизацију. Ми смо, за отприлике један сат пошто је пао мрак, упали између њемачких колона. Сада нас нико више није заустављао. Нама се журило да што прије стигнемо у Цеље.

Тако омо се око 3 сата кретали цестом заједно са Нијемцима, а да нас нико није питао ни ко смо ни куда идемо. Вјероватно су мислили да је то нека н>ихова јелиница, а и они су већ били пред капитулацијом (за 3 дана су се предали и капитулирали), па нас нијесу ни дирали. Само се повремено чуо неки глас који је упозоравао да је можда наша колона партизанска. На неколико километара испред Цеља њемачка колона је скретала у Цељско поље, а ми омо продужили за Цеље. Непосредно пред Цељем сусрели смо партизаноку патролу Цељског одреда. Она нас је обавијестила да је Цеље слободно и да га држе партизавоке јединице. Зато смо се даље кретали сасвим слободно. У Цеље смо стигли негдје око 3 часа. Ноћ је била врло тамна, па смо се зауставили испред раскронице са путем који води за Зидани Мост. Командант и политички комесар кренули су пушичким колима за Главни штаб Словеније, који се налазио негдје на крају Цеља, према Велењу, да са њима ухвате везу, обавијесте се о ситуацији и договоре о даљим дејствима. О мјесту гдје се налази Главни штаб добили смо обавјештење од патроле која нас је орела испред Цеља. У међувремену, док су командант и политички комесар били на путу за Главни штаб Словеније, наишла је усташка колона из правца Зиданог Моота. Пошто смо ми контролисали раокроницу, колона је морала застати. Командант колоне је тражио да разговара са неким из штаба. Пошто сам једино ја из штаба бригаде био ту присутан, пошао сам на тај разшвор. Претходно

су команданти батаљона развили јединице у борбени поредак, а возила позади њега имала оу упаљене моторе. Возила оу, наиме, имала дизел моторе, па су, заједно, стварала доста буке и тешко је било оцијенити колико их се, и каквих, налази у нашој колони. На раокроници усред Цеља срео сам се са командантом 18. усташке црнокошуљашке дивизије." Њега оу пратила два пуковника и јадаи сатник (капетан), а ја сам био сам. Поздравио оам се са генералом и задржао му руку у овојој, да га кскрестим као евентуални заклон у случају напада усташа. Захтијевао сам безусловну предају свих јединица којима је командовао. Он је тражио да његова јединица прође без борбе кроз Цеље. На моје инсистирање да се предају, генерал и његова два пуковника били су попустљиви и колебали су се. Међутим, сатник који је био у њиховом друштву иије прихватио никакао разговор о предаји, већ је хтио пошто-пото да са јединицама прође кроз Цеље. Био је тврдокоран уеташа и хтио је да поведе јединице на јуриш. Једног тренутка се повукао натраг, до јединица, и покронуо их. Јаоно се чуло пуњење пушака и пушкомитраљеза. И док сам размишљао шта да радим кад усташке јединице крену у напад, и даље чврсто држећи за руку усташког генерала, долази командант 2. батаљона, Раде Вујичић, и рапортира: »Друже комесаре, стигли су наши тенкови.« И, заиста, иза тога се појави један тенк, са њемачким ознакама, оа топом упереним према усташким јединицама. Оитуација се у тренутку потпуно промијенила. На сав глас наређујем усташама да се предају, иначе ће их 1. армија, Пека Дапчевића, смрвити. На ту наредбу, а викао сам колико сам могао, да је чују усташки дијелови који су се били покренули, усташе почеше да се колебају. Одмах иза тога почели су да бацају оружје. Из усташке колоне издвојила оу се само једна блиндирана кола и, највећом брзином, пројурила поред нас н тенка који се налазио у нашој близини. У дубини колоне чули су се ужасни крици и јауци. Генерала и два пуковника 18. усташке дивизије гурнуо сам у путничка кола, којим сам се возио од Клањеца до Цеља. Затим је настављено разоружавање једицица 18. усташке дивизије. Од команданта дивизије (одмах иза рата усташки генерал Јулио Фриц осућен је у Осијеку као ратни злочинац и стријељан) смо еазнали да је »сатник« који је пратио колону био маокирани министар усташке владе, злоглаони Бобан; он је побјегао блиндираним колима преко моста у Цељу.

Наша бригада је заправо пресјекла колону 18. усташке дивизије. Њена претходница је прошла кроз Цеље прије нашег доласка, те омо ми тако ударили на главнину дивизије, на чијем се челу кретао штаб са болницом. Када је почело разоружавање, у камионима који оу возили усташке теже рањене официре почела су самоубиства резањем вена на руци. Отуда оу и долазили они јауци које смо чули.

Ујутро омо наставили да разоружавамо усташке јединице. У сванл ће је наишао и пук те дивизије који је био у заштитници. Развила се борба која није дуго трајала и — он је приоиљен на предају. Разоружавање на излазу оа моста који се налази на путу за Зидани Мост наставили смо цијело пријеподне. У току дана смо разоружали око 4.500 Инепријатиљских војника и заплијенили огроман ратни лттеријал.

Василије КРАЉЕВИЋ

* Генерал Јулио Фриц.

ПРВИ ДАН СЛОБОДЕ

Мај је најлепши месец у години. А кад га онако ведро весела и расцветала обасја Слобода онда је леиши још за једну целу пролећну лепоту.

Такав мајски дан 1945. шдине био је тај први дан Слободе. То се само може доживети не и описати! А можда и не треба очекивати да у тим тренуцима радости човек трезвено размишља. Или ми се то тако чини, јер ја то нисам умоо. До јуче ратник, одрастао, »остарео« пре времена. Кад рата нема моји вршњаци носе кратке панталоне, а ја одавно знам шта је то умирање, шта је глад, тифус, рањавање; знам како се бацају бомбе, пале тенкови. Испод моје кошуље више је гмизало вашију неш што је у бригади неких дана било пушчаних метака. Газио сам реке и बारे у децембру; од хладноће ме је болео стомак ...

И данас, када све то нестаје, верујем заувек, није чудо што сам се »вратио у кратке панталоне«, што ме савладала носталшја за родним крајем, жеља да се вратим кући. Уосталом, и кад сам пошао у партизане имао сам неку своју идеју — да се борим до ослобођења земље, а ако доживим тај дан — бацићу пушку тамо где се затекнем и првим превозним средстоом (макар и пешице) натрат кући. Та ми је идеја првог дана у Слободи, заокупила мисли и жеље.

Наћох се пред замеником комесара батаљона.

— Друже замениче, рат је завршвн, колоне ратних заробљеника маршују под нашом оружаном пратњом! То је оно због чега оам дошао у партизане. Задатак је извршен. Ево пушка, ја одох кући ...

— 0-х-о! Права тема за партијоки састанак — закључи он. И нестале му дечје радости с лица, што је донесе ослобођење земље. Замијени је забринутост. Мало поћута, па нареди:

— Зови ове комуниоте штаба на »летећи састанак«.

Рекао је то таквим тоном и с таквим изразом на лицу да сам му речи схватио као претњу. Тај састанак треба да буде нека врста суђења мени, мислио сам идући од једног до другог члана Партије, позивајући их на састанак. Можда ће ме и иокључити? У мени се помешао бес, страх, протест. Размишљам како да се браним.

Поче састанак. Замоник комесара разборито објаони штетност схватања као што је моје. Али мене не именована, већ рече да је могућа појава таквих мишљења.

— Лењин је говорио да је теже револуцију одбранити него је извојевати — поткрепи објашњење у закључку.

Лепо видим да је то људски, комунистички, да је у праву. Али ме нешто тера да и ја тражим овоје »право«. Пошто не знам Њи један Лењинов цитат, присећао сам се народних изрека и песама које сам у школи учио. Са таквим оружјем мислим да »контрирам« партијском руководиоцу. Јавих се за реч.

— Другови, можда је мој случај изузетак. Нисам ја против онога што је заменик овде изнео. Он је у овему у праву. Но ја не мислим остати вечити војник, али кад год затреба, ту сам, само ме позовите ... Сад вас другјрски молим, да ме пустите кући.

Мнош се насмејаше.

— Не може — упаде неко.

— Ужелео се мајке — добаци други.

— Није него девојке — иронично ће трећи.

— Комунисти не могу кући — оштро добаци комесар батаљона.

— Једна ласта не чини пролеће — почех одбрану. — У партизана ме нико није терао, па зашто да ме неко оилом спречава да се вратим кући? Кад сам пошао у рат, моја мајка то није знала. Зашто да је неко данас присиљава да гладу у празна врата? Сви омо ми обећавали чим се заврши рат — да ћемо се вратити кући ...

— Ове чланове Партије што хоће кући прво бих избацио из Партије, онда нека иду — упаде ми у реч друг који се бавио истим иослом као и ја, а и друг по оружју, наравно.

— Не дозвољавам упадице — пресече секретар. — Реци ове што мислиш да треба да кажеш.

— Не кажем — наставих ја — да сам заслужнији од друшх, па да ме због тога треба пустити, као награду, иако би ми то била највећа награда. Али да оградим све што сам ослободио — не бих имао где квочку налећи! По чему је онда мој останак толико важан?

Погледах присутне да видим какав су ефекат изазвале моје речи. Кад ми се поглед сусрете са комесаровим, уста ми се завезаше.

Поче пљуштати критика. Као лапавица у марту, помешана с ветром. Падају и предлози о кажњавању. Не кажу да сам непријатељ, али сам близу дезертеру ... Муке ми прекрати комесар батаљона.

— Од невјешта и гора плаче — поче он да ме туче мојим оружјем, јер је знао више изрека него ја.

Осјетих одмах да је хтео рећи: »Луда памет, готова погибија«. Продужи.

— Лиоица јесте лукава, али јој се ипак кожа прозире. Мислим да је то прави одшвор на оно твоје »ограђивање«. После победе, самоза\овољство је највећи непријатељ победника ...

Наставио је да говори о непријатељу, о томе шта ће предузимати фотив народне власти, о разбијеним бандама које су остале у земљи,) избегличкој влади ...

— Његов пример нас је благовремено упозорио на проблем који иас ложе срести и зато ово треба објаснити свим борцима, а не само организованима. Ми смо извршили један задатак: ослобођење земље. Сада је ред нама други, још тежи: стварање социјалистичког друштва. То је \авни задатак комуниста ...

Састанак је завршен. Умор ме савладао, не могу да устанем. Чини и се да сам тек сада ступио у нову Армију, која од данас почиње да атује. Погледах напоље, видим мајски, ведар дан — па и он весео. Весели \авуји, шуме распеване, весело се и борци међусобно дозивају.

У слободи, свако.м орце пуно!

Милан РАДОЈЧИЋ СОЛЕ